

10 LET

RODNA GRUDA

A P R I L 1 9 6 1

VSEBINA

Ivan Regent, predsednik Slovenske izseljenske matice:
Ob deseti obletnici Slovenske izseljenske matice

Lidija Sentjura, članica Zvezne vlade FLRJ:
Odnos nove Jugoslavije do izseljencev

Tomo Brejc, urednik »Rodne grude«:
Kako so pred desetimi leti potekale priprave za ustanovitev Slovenske izseljenske matice

Nujna naloga, ki jo čas in življenje, katerega gradimo, postavlja pred nas

Tone Seliškar:
»Ustanovimo Slovensko izseljensko matico!«

Ina Slokan:
Ljubljana se pomlaja

Po domači deželi

Nekaj navodil letošnjim obiskovalcem

Vincent Pink:
Tudi jaz bom slavil v aprilu desetletnico

Razstava ameriške uporabne umetnosti v Ljubljani

Is:
Naš Cvetko je hudo bolan

V. V.:
Pri nas na Matici

E. Petrin:
Deset let Hrvatske izseljenske matice

Zagorska dolina žaluje

V spomin Francu Glavanu

France Onič:
Domači kraj (pesem)

Dr. p. Angelik Tominec umrl
Naši ob mejah

Mirko Višnikar:
Občni zbor društva »Slavček« v Freyming-Merlebachu

Johann Pribošek:
Najstarejše društvo v okolici Moselle

Eugen Bergant:
Jugoslovan Slibar svetovni rekorder
Kaj delajo naši na tujem

Jože Zupančič:
O Žužemberku, kjer bomo 22. julija odkrili spomenik 1200 padlim borcem in žrtvam fašizma

Franc Sikošek:
Vesela rudarska

Mladi rod (posebna mlad. priloga):

Uganka

Lili Novy: Pomlad (pesem)

Ina Slokan: Lipa je ozelenela

Narodna: Vražarica

Zavozlanka

Posebna slikovna priloga:

Rihard Jakopič: Motiv iz Križank v Ljubljani

ROJAKI, ROJAKINJE!

Izšla je knjiga

Ivana Groharja MONOGRAFIJA

V knjigi vam slovenskega slikarja predstavi njegovih 18 barvnih reprodukcij in 17 črno-belih med besedilom

Cena 5 š

Za vaše mladinske zборе smo pripravili mladinsko pesmarico z besedilom in notami:

MLADINA POJE

v dveh zvezkih, 750 din

Naročajte pri

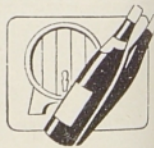
Državni založbi Slovenije

Ljubljana, Titova cesta 25
Jugoslavija

Operna klet v Ljubljani

NASPROTI OPERNEGA GLEDALIŠČA

vas bo gostoljubno in pristrčno postregla
s strokovno pripravljenimi ribami
in drugimi okusnimi jedili, kakor tudi
z dalmatinskim peršutom in paškim sirom
ter s sončnimi vini z otoka Visa in Hvara

Rodno grudo izdaja Slovenska izseljenska matica v Ljubljani. Izhaja dvanaajstkrat na leto. Letna naročnina je 4 dolarje ali enaka vrednost v drugi valuti. Poština plačana v gotovini. Odgovorni urednik Tomo Brejc. Uredništvo in uprava: Slovenska izseljenska matica, Ljubljana, Cankarjeva cesta 1/II. — Rokopisov in slik, ki jih nismo naročili, ne vračamo. Čekovni račun pri Komunalni banki 600-704/5-155

IVAN REGENT, LJUDSKI POSLANEC,
PREDSEDNIK
SLOVENSKE IZSELJENSKE MATICE

10. OB OBLETNICI SLOVENSKE IZSELJENSKE MATICE

Slovenska izseljenska matica praznuje letos deseto obletnico svojega obstajanja in plodovitega dela. Ustanovni občni zbor je bil 9. januarja 1951 v mali dvorani Doma sindikatov na Miklošičevi cesti. Začela pa je Matica redno delovati v aprilu 1951, ko je dobila potrebne prostore in opremo. Zato smo tudi odločili, da deseto obletnico praznujemo letos v aprilu. Za prvega predsednika je občni zbor izvolil znanega pisatelja Toneta Seliskarja. Poročal pa je na občnem zboru v imenu pripravljalnega odbora tovariš Tomo Brejc. Iz poročila tovariša Brejca izvemo, da je bilo treba ustanoviti Slovensko izseljensko matico, da bi z njeno pomočjo kar najbolj razvili, razširili in okrepili stike z našimi izseljenci v vseh državah, kjer so naši izseljenci.

Naše državno vodstvo je bilo prvo, ki se je takoj po osvoboditvi začelo zanimati za vprašanja naših izseljencev in za njihove razmere v vsaki posamezni državi. Skušalo jih je v vsakem pogledu podpreti, kjer so bili za to dani pogoji. Do ustanovitve Matice so bili v kulturnih stikih z izseljenci večinoma naše javne kulturne ustanove, zlasti pa naši ugledni javni in kulturni delavci. Toda vsi, ki so imeli stike z našimi izseljenci, so, kakor je povedal tovariš Brejc v svojem poročilu, poudarjali potrebo ustanovitve široke ljudske organizacije, ki naj bi se ukvarjala z vsemi vprašanji naših izseljencev. To je bil eden razlogov za ustanovitev take organizacije.

Drugi prav tako važen razlog, ki je narekoval ustanovitev take organizacije ali ustanove, je bilo, da se je svobodno slovensko ljudstvo, ki je prvič v zgodovini prišlo do svoje države, čutilo dolžno urediti vse drugačno razmerje z izseljenci, kakršno so imeli gospodje v bivši Avstriji in v stari Jugoslaviji. Te dolžnosti smo se zavedali tembolj, ker so naši izseljenci zlasti iz Severne Amerike tej naši osvoboditvi posredno in neposredno mnogo pripomogli.

Slovensko izseljevanje, do katerega je prišlo pred prvo svetovno vojno in po njej, so povzročile večinoma slabe gospodarske in socialne razmere. Po prvi svetovni vojni pa so jo nedvomno narekovale tudi politične razmere v stari Jugoslaviji in v Julijski krajini, t. j. na Primorskem, ki je bilo tedaj pod Italijo. Vse to gospodarsko in politično izseljevanje je bilo za mali slovenski narod zelo veliko. Dobra petina našega ljudstva

Iz partizanske skicirke naših umetnikov
Alenka Gerlovič: Srečanje

RODNA GRUDA

ILUSTRIRANA REVIJA
SLOVENSKE
IZSELJENSKE MATICE
V LJUBLJANI

APRIL 1961

LETO VIII

Sedanji predsednik Matice ljudski poslanec Ivan Regent se v uradu Matice pozdravlja z ameriškim rojakom Thomasom Andyjem iz Clevelanda

je bila primorana zapustiti svojo rodno grudo in se podati s culo na rami po svetu, da bi prišla do trde skorje kruha ali pa, da bi dobila zatočišče pred terorjem in krivico, ki sta vladala doma. Na vse strani sveta so se razkropili, a njihove oči so bile vedno uprte v domovino.

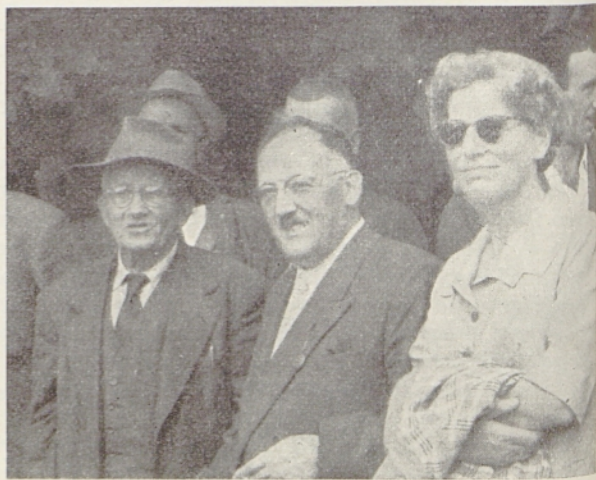
Mnogi od teh so se porazgubili; mnogi so že davno zatisnili oči v tujini, mnogi so se privadili novih razmer, si tam ustanovili svoj novi dom in svojo družino ter postali občani države, v kateri so se naselili. Vendar jih je še mnogo razkropljenih po svetu in tem je bila in je namenjena Slovenska izseljenska matica, ki letos praznuje deset let svojega obstajanja.

Naloge, ki so ji bile določene na ustanovnem občnem zboru, je Slovenska izseljenska matica skrbno izpolnjevala in si jih v teh desetih letih še razširila in pomnožila. Pri tem delu so ji v obilni meri zopet pomagali naši državni voditelji ter naši javni in kulturni delavci. V veliko pomoč so ji bili tudi najbolj zavedni vodilni člani raznih organizacij v tujini, zlasti v ZDA. Med najvidnejšimi in najbolj aktivnimi domačimi sodelavci Slovenske izseljenske matice naj omenim njenega prvega predsednika Toneta Seliškarja, ki nam s svojimi izkušnjami še zdaj rad pomaga, če je potrebno; urednika matičnega mesečnika »Rodna gruda« Toma Brejca; urednico našega vsakoletnega koledarja Zimo Vrščajevo in večletnega tajnika Matice Alberta Švaglja. Če bi hotel našteti imena vseh domačih in v tujini udejstvujočih se sodelavcev Matice, ne bi bilo dovolj nekaj strani naše revije.

Ne bom Matice preveč hvalil. Saj so poleg nje mnogo naredili za naše izseljence naši državniki in razni tovariši, ki so te naše izseljence obiskali in po obisku prinesli Matici tudi prav dobre iniciativne predloge. S pomočjo »Rodne grude« in »Izseljenskega koledarja« je navezala pismene stike z izseljenci po vsem svetu. Kako številni so, je dokaz, da je Matica samo letos do 10. marca prejela in odposlala 860 dopisov. Najuspešnejši so osebni stiki v poletnih mesecih, ko izseljenci v vedno večjem številu obiskujejo svoje sorodnike in našo svobodno domovino. Po posredovanju Matice obiskujejo izseljence pevske in folklorne skupine ter solisti. Matica posreduje izseljenskim društvom glasbeno gradivo, gramofonske plošče, knjige, časopise, ozko- in širokotračne filme itd. S posredovanjem Matice so se začeli in se razvijajo tudi stiki domačih družin z izseljenci po radiu. To ni še vse. Še mnogo bo treba narediti. Zlasti se bo morala Matica v bodoče še tesneje povezati z mlado generacijo.

Naj se ob zaključku zahvalim vsem, ki so na kakršenkoli način prispevali, da je mogla Slovenska izseljenska matica v teh desetih letih izpolniti precej svojih nalog. Zlasti pa se ob tej priložnosti v imenu vsega slovenskega ljudstva toplo zahvalim vsem tistim našim izseljencem in njihovim ustanovam, ki so v teh desetih letih s svojimi bogatimi materialnimi prispevki pomagali razvoju številnih naših pomembnih zdravstvenih ustanov in ki so pomagali širiti resnico o naši domovini.

Deset let je za nami. Čakajo pa nas še nove naloge, nove obveznosti in vsi pri Matici si le to želimo, da bi Matica mogla vse svoje naloge in obveznosti izpolniti in področje svojega dela ter svoje delo razširiti, poglobiti in utrditi v korist izseljencev in naše svobodne domovine.

Odbornik SIM Ludvik Medvešček, urednik »Rodne grude« Tomo Brejc in urednica koledarja podpredsednica SIM Zima Vrščaj-Holy

Odnos nove Jugoslavije do izseljencev

Znano je, da spada Jugoslavija med dežele z močnim številom izseljencev. Računa se, da živi danes širom sveta več kot poldrugi milijon Jugoslovanov. Največje število izseljencev, ali točneje rečeno, celotno naše ekonomsko izseljevanje je nastalo v razdobju pred drugo svetovno vojno. Vzrok za tako množično izseljevanje naših ljudi v tem času moramo iskati ne samo v slabih gospodarskih razmerah, ampak tudi v tem, da so takratni neljudski režimi to izseljevanje ljudem naravnost vsiljevali. Na ta način so hoteli ublažiti ali odpraviti stalno nezaposlenost, ki je zanje in njihov položaj predstavljala potencialno nevarnost.

Računali pa so tudi s tem, da bodo imeli od izseljencev nemajhne koristi. Pri tem so predvsem mislili na denarne pošiljke izseljencev, ki so predstavljale precej veliko vsoto deviz v budžetih takratnih vlad (računajo, da je do leta 1939 prišlo v državo deviz za okrog 20 milijard predvojnih dinarjev).

Sicer pa je bilo razmerje vladajočih krogov starih režimov, posebno še uprave stare Jugoslavije, do izseljencev popolnoma ravnodušno. Res, da je upravna oblast stare Jugoslavije posvečala veliko pozornost razvoju same izseljenske službe, toda pri tem je imela vedno v mislih predvsem vlogo te službe, to je, da bo podpornik režima in neposredni izvajalec izseljenske politike tega režima, ni se pa brigala za same izseljence in njihove probleme. Dovolj je, če samo opozorimo na dejstvo, da stara Jugoslavija ves čas svojega obstoja ni zaključila niti ene konvencije o socialnem zavarovanju.

Spremenjene družbenopolitične razmere v naši deželi, ki so nastale kot rezultat ljudske revolucije med drugo svetovno vojno, so temeljito spremenile značaj izseljenskega problema v Jugoslaviji. Z likvidacijo ekonomskih kriz in s tem tudi stalne brezposelnosti so odpadli osnovni razlogi za izseljevanje. Kot rezultat tega je prišlo takoj po vojni do obratnega procesa, t. j. do vrnitve in končne naselitve prejšnjih izseljencev v njihovo staro domovino.

Kljub ogromnim težavam, nastalim kot posledica strašnega uničevanja v času vojne, je nova Jugoslavija posvečala veliko skrb sprejemu in naselitvi povratnikov. Ta akcija je zahtevala velika materialna in druga sredstva, ki jih je skupnost odvajala od takratnih zelo skromnih sredstev. Tako je bilo izdano v te namene do 1951. leta 689.950.000 dinarjev (organizacija, repatriacije, stroški doseljevanja, izgradnja stanovanj, denarne dajatve, brezplačno pohištvo itd.). Poleg teh materialnih dajatev je zlasti važno omeniti vrsto olajšav, ki jih je in jih še nudi izseljencem-povratnikom naša zakonodaja.

Zakonske predpise, ki urejajo vprašanja izseljenstva, lahko razdelimo v dve skupini: v prvo sodijo tisti predpisi, ki direktno govorijo o izseljencih-povratnikih, v drugo pa predpisi, ki na posreden način uravnavajo nekatera vprašanja s tega področja, kot so to predpisi s področja socialne in delavske zakonodaje.

Najvažnejši so tisti predpisi, ki izseljencem-povratnikom dajejo tiste pravice, ki jih imajo vsi drugi državljani socialistične Jugoslavije. Znano je, da je nova Jugoslavija s svojim naglim povojnim ekonomskim razvojem ustvarila pogoje za stalni dvig življenjske ravni svojega prebivalstva. Da ne navajam hitrosti porasta osebnih dohodkov, naj kot primer služi podatek, da so izdatki na osnovi socialnega in zdravstvenega zavarovanja samo v letu 1960 znašali 235 milijard dinarjev. Hitrost razvoja v naslednjih petih letih pa bo omogočil, da Jugoslavija postane industrijsko srednje razvita dežela, s čimer bo prišlo tudi povečanje osebne potrošnje in družbenega standarda posebej do izraza.

V okviru vseh teh dosežkov je treba gledati tudi odredbe naše socialne zakonodaje. Ne da bi se spuščali v podrobno razčlenjevanje posameznih odločb, ki dajejo v tem pogledu najširše pravice delavnim ljudem, je vendar potrebno poudariti dejstvo, da izseljenci-povratniki niso le izenačeni pri koriščenju teh pravic z drugimi državljani Jugoslavije, temveč imajo v nekaterih določenih primerih tudi posebne olajšave.

Tako se prizna izseljencem-povratnikom pod nekimi pogoji v delovno dobo ves čas dejanske zaposlitve v inozemstvu. Prav tako se jim priznajo tudi pravice do pokojnine, pridobljene v ino-

zemstvu. Tistim izseljencem-povratnikom, ki so si v inozemstvu pridobili pravico do pokojnine, a se jim v Jugoslaviji te pokojnine ne bi mogle izplačevati, ker še ni sporazumov o prenosu (transferu), predpisi o socialnem zavarovanju priznavajo pravico do prejemanja začasne pokojnine tako dolgo, dokler ni dosežen sporazum o prenosu. Vse te principe je vseboval že zakon o socialnem zavarovanju delavcev in uslužbencev iz prvih let po vojni, sprejel pa jih je tudi novi zakon o pokojninskem zavarovanju, ki je stopil v veljavo 1. januarja 1958.

Poleg teh splošnih predpisov so bili ali so še vedno predpisi, ki neposredno govorijo o povratnikih. Po teh predpisih so bili prevzeti izseljenci-povratniki in njihovi družinski člani takoj po vojni, ko smo imeli sistem zaimenjene preskrbe, v to preskrbo s pravico do dvojne količine živil, ki je bila določena za potrošniško kategorijo, v katero so bili razporejeni in kolikor so prejeli drugi naši državljani. Za prinesena devizna sredstva so dobivali izseljenci protivrednost v dinarjih in ustrezno število bonov za nakup industrijskega blaga po nižjih enotnih cenah. In končno: denarne pošiljke izseljencev so bile prve, na katere je bila v FLRJ izplačana 100-odstotna premija po uradnem tečaju, t. j. en dolar je bil zamenjan za 600 dinarjev.

Poleg te skrbi za izseljence-povratnike ima nova Jugoslavija aktiven odnos do izseljencev v inozemstvu. Socialistična oblika nove ureditve pri nas, s poudarkom v skrbi za človeka, za stalni dvig njegove življenjske ravni, kakor tudi materialne zadovoljitve kulturnih, prosvetnih in podobnih potreb, predstavlja tudi obveznost, da se ta duh socialističnega humanizma nanaša tudi na naše rojake v inozemstvu. Z druge strani, Jugoslavija želi s tem izraziti, da zna ceniti in spoštovati napore, ki so jih izseljenci vložili v času vojne in neposredno po vojni z dajanjem nemajhne materialne in moralne pomoči narodom Jugoslavije v njihovi borbi za osvoboditev in povojno obnovo.

Spoštuječ načela nevmešavanja v notranje zadeve drugih dežel, podpira naša država vse napore družbenih organizacij, samoupravnih organov in organov oblasti v dajanju pomoči našim izseljencem v zadovoljevanju njihovih pozitivnih osebnih želja glede na njihov rojstni kraj, kakor tudi glede raznovrstnega in resničnega obveščanja izseljencev o njihovi stari domovini. V tej smeri so odigrale veliko vlogo izseljenske matice. Matice, ustanovljene pred desetimi leti, za razvijanje kulturnega in drugega sodelovanja z izseljenskimi organizacijami in posamezniki, so se pokazale kot zelo pripravna oblika vezi med izseljenci in njihovo staro domovino. S tem, da izdajajo časopise in koledarje, pošiljajo filme in drugi kulturnoprosvetni material, vodijo široko dopisovanje z izseljenci, sprejemajo izseljence, ki prihajajo na obisk v Jugoslavijo itd., obveščajo matice naše izseljence o skoraj vseh vprašanjih, ki jih zanimajo o naši deželi.

V okviru teh splošnih nalog za obveščanje in boljše spoznavanje izseljencev z uspehi naše dežele moramo omeniti tudi »izseljenske tedne«, ki jih vsako leto prirejamo pri nas. Poleg manifestacijskega pomena teh prireditev, na katerih prihajajo do izraza simpatije in ljubezen naših ljudi do bratov v inozemstvu, se izseljencem nudi priložnost, da prepotujejo vso državo in da se na kraju samem prepričajo o velikem napredku, ki smo ga dosegli v povojnem obdobju.

Poleg tega se srečujejo izseljenci ob tej priložnosti z mnogimi vodilnimi ljudmi, bodisi v posameznih krajih, od koder so doma, pa vse do najvišjih političnih in državnih voditeljev, kar v pogojih stare Jugoslavije niti misliti ni bilo mogoče.

Pošiljanje učiteljev v nekatere izseljenske naselbine, štipendiranje otrok naših izseljencev za šolanje na naših šolah in univerzah, pomoč nekaterim izseljenskim organizacijam (naj omenimo kot primer pošiljko večjih količin cementa v preteklem letu našim izseljencem v Čile) itd., vse to predstavlja določene ukrepe naše dežele s ciljem, da bi se obdržale čimbolj trdne vezi z našimi izseljenci na eni strani, z druge strani pa predstavljajo, čeprav še ne zadostno, oddolžitve za pomoč naših izseljencev njihovi stari domovini.

Poleg teh dejavnosti za obveščanje naših izseljencev in vzdrževanje stikov z njimi je naša dežela sprejela vrsto ukrepov, ki se posredno ali neposredno tičejo naših rojakov v tujini. Predvsem naj poudarimo, da je Jugoslavija od 1948. leta do danes podpisala deset socialnih konvencij z raznimi državami. Med njimi so tudi tiste, v katerih je posebno močno ekonomsko izseljenstvo (Francija in dežele Beneluksa). Stara Jugoslavija ni bila v stanju tega storiti ves čas svojega obstoja.

Na koncu naj podčrtamo dejstvo, da se razmerje Jugoslavije do izseljencev jasno odraža ne le v mnogih akcijah in ukrepih, ki jih podvzema, temveč predvsem v stalnem zanimanju in skrbi, ki jo odgovorni činitelji in vsa skupnost posvečajo izseljencem in izseljenstvu sploh. To in vse, kar je bilo storjenega na tem področju, jasno dokazuje ogromno razliko med stališčem stare in nove Jugoslavije v razmerju do izseljencev, kar verjetno sami izseljenci najbolj občutijo.

Kako so pred desetimi leti potekale priprave za ustanovitev Slovenske izseljenske matice

Oktober 1950 sem službeno obiskal pariški jesenski velesejem in obrtno razstavo v Lyonu. Po vrnitvi iz Lyona sem se sestal z nekaterimi člani osrednjega odbora »Društva izseljencev iz Jugoslavije« v Parizu. Zanimal me je gospodarski in socialni položaj naših rojakov v Franciji pa tudi dejavnost njihovih kulturnoprosvetnih društev po vojni. Iz pripovedovanja članov zgoraj omenjenega odbora sem si zlasti zapomnil njihovo ugotovitev, da je namreč tako stalinska kot belogardistična gonja proti FLRJ med rojaki doživela popoln neuspeh, da je večina rojakov v Pas de Calais, v Moselle in Meurthe Moselle pa tudi v naselbinah na jugu Francije ostala zvesta svoji rojstni domovini. Razumljivo je, da me je ta vest še posebej razveselila. S prijateljem Stanetom Kolmanom, ki je bil tedaj načelnik konzularnega oddelka na ambasadi FLRJ v Parizu, sva se odpeljala v Pas de Calais in obiskala naše rojake v Lensu, Vendin le Vieilu, Winglesu, Sallauminesu, Lievinu in v Bruay. Na povratku iz Bruaya sva imela daljši razgovor s pokojnim Leopoldom Suhadolčanom v Lievinu, ki je bil prav tako član osrednjega odbora »Društva izseljencev iz Jugoslavije v Parizu«. Potrdil je, da bi lahko na prste sešeli vse tiste naše izseljence v Pas de Calaisu, ki jih je FLRJ sovražna propaganda dejansko pridobila, kakor tudi, da večina naših rojakov v Pas de Calaisu odkrito izraža svoje simpatije do nove Jugoslavije in zaupanje v njenega voditelja maršala Tita. Na tem sestanku smo govorili tudi o nujnosti ustanovitve take organizacije v domovini, ki bi se posebej ukvarjala z izseljensko problematiko ter povezovanjem rojakov z njihovo rojstno deželo.

Po vrnitvi v Ljubljano sem predsedništvu Osvobodilne fronte Slovenije (Socialistična zveza delovnega ljudstva) poročal o tem obisku in podčrtal potrebo ustanovitve take organizacije ali društva, ki bi brez ozira na politično ali versko pripadnost vzdrževala, poglobljala in utrjevala povezanost vseh poštenih in narodno zavednih rojakov z rojstno domovino — novo Jugoslavijo. Predstavnik OF mi je povedal, da je istega mišljenja tudi pisatelj Tone Seliškar, ki se je pred kratkim vrnil iz obiska pri ameriških Slovencih, ki je obenem tudi že predložil, naj bi se novo društvo imenovalo »Slovenska izseljenska matica« — ime, ki se nam je vsem dopadlo. Tajništvo OF je organiziralo moj prvi sestanek s književnikom Tonetom Seliškarjem, na drugem sestanku pa je sodeloval tudi znani novinar in publicist Stane Lenardič. V času november-december 1950 smo izvedli priprave za ustanovni občni zbor Matice in sestavili začasna pravila. Kako toplo je vsa slovenska javnost pozdravila ustanovitev Matice, dokazuje udeležba na ustanovnem občnem zboru. Prezidij Ljudske skupščine LRS, najvišjega organa oblasti, je zastopal njegov podpredsednik pisatelj France Bevk, vlado LRS sem zastopal jaz, predsedništvo OF tovariš Franc Lubej, slovensko univerzo, medicinska fakulteta je bila zastopana še posebej, je predstavljal univerzitetni prof. dr. Anton Melik, Zvezo sindikatov pokojni Mavricij Borc, Ljudsko prosveto profesor Janko Liška, Društvo književnikov pisatelj Tone Seliškar, Rdeči križ Slovenije tovariš Jože Kopitar itd. itd. Toda to je le majhen del imen, ki sem jih napisal v moji beležnici tega dne. Navzoč je bil predstavnik mesta Ljubljana ter zastopniki okrajev, iz katerih izhaja največ izseljencev, prisotni so bili znani rojaki-povratniki: Medvešček, Močilnikar, Pink, Gole, Jezeršek, za ta imena vem, vseh pa nisem zapisal. Uvodoma je spregovoril tovariš Seliškar, referat o nalogah Matice, ki ga v kratkem izvlečku v tej številki »Rodne grude« objavljamo, pa sem imel jaz. Prvi odbor je bil sestavljen takole: predsednik Tone Seliškar, podpredsednik Tomo Brejc, tajnik Stane Lenardič, blagajnik Cvetko A. Kristan, in še okrog 15 do 20 odbornikov, med katerimi so bili tudi rojaki-povratniki, ki sem jih že zgoraj navedel, in več drugih. Podčrtal bi rad, da smo bili s potekom ustanovnega občnega zbora Matice vsi zelo zadovoljni tudi zato, ker je dokazal, kako enotno, na čelu z našo oblastjo, misli na naše rojake v tujini in čuti z njimi vse naše ljudstvo.

Skupina ameriških rojakov, ki je l. 1952 v Zagrebu obiskala maršala Tita. Na sliki od leve: takratni predsednik Matice književnik Tone Seliškar, poleg njega predsednica Progresivnih Slovenk Amerike Josie Zakrajškova in na skrajni desni pokojni publicist in pisatelj Etbin Kristan

This group of Slovene Americans visited Marshal Tito at Zagreb in 1952. From the left: the then chairman of the Matica writer Tone Seliškar; beside him the chairwoman of the Progressive Slovene Women of America Josie Zakrajšek, and on the right the late publicist and writer Etbin Kristan

Eine Gruppe amerikanischer Landsleute, die 1952 in Zagreb Marschall Tito besuchte. Auf dem Bild von links: der damalige Vorsitzende der Matica Schriftsteller Tone Seliškar; daneben die Vorsitzende der Fortschrittlichen Sloweninnen Amerikas Josie Zakrajšek, und rechts der verstorbene Publizist und Schriftsteller Etbin Kristan

Voici un group de Slovènes américains qui a visité le Maréchal Tito à Zagreb en 1952. À gauche, l'écrivain Tone Seliškar, alors président de la Matica; à côté de lui, la présidente des Femmes Slovènes Progressistes d'Amérique Josie Zakrajšek, et à droite, le feu publiciste et écrivain Etbin Kristan

Nujna naloga, ki jo čas in življenje, katerega gradimo, postavlja pred nas

Iz govora ljudskega poslanca Toma Brejca na ustanovnem občnem zboru Slovenske izseljenske matice.

Tovariši! Pripravljalni odbor za ustanovitev »Slovenske izseljenske matice« je sklical današnji sestanek, da se na njem pomenimo o nujni nalogi, ki jo čas in novo življenje, ki ga gradimo, z neodložljivo nujnostjo postavlja pred nas, a to je, da ustanovimo organizacijo, katere naloga bo, da kar najbolj razvije, razširi in okrepi stike z našimi izseljenci v vseh državah, v katerih bivajo.

Dejstvo, da so vsi, ki so se po enem ali drugem vprašanju zanimali za izseljence, vsi, ki so naše izseljence osebno obiskali v posameznih državah, poudarjali nujno potrebo ustanovitve široke ljudske organizacije, ki bi se vsestransko ukvarjala z vsemi vprašanji, ki se tičejo izseljencev, je eden izmed vzrokov, da smo začeli delati na tem, da se taka organizacija tudi ustanovi.

Je pa še en zelo važen razlog, ki je prevladoval pri vseh, ki so dali pobudo za ustanovitev Slovenske izseljenske matice, a to je, da moramo Slovenci, sedaj ko smo prvič v naši zgodovini vzpostavili svojo svobodno državo, vse drugače skrbeti za povezavo z našimi izseljenci, kakor je

to bilo v stari Jugoslaviji, da moramo storiti vse, da jim pomagamo v njihovem kulturnoprosvetnem delovanju, da jim moramo posredovati vse narodne in socialne pridobitve, katere si je naše ljudstvo priborilo z zmago narodnoosvobodilne borbe, in končno, imeti moramo center, ki bo pomagal izseljencem tudi v pogledu njihovih individualnih potreb in želja.

Iz vseh razlogov, ki sem jih zgoraj navedel, je nujno potrebno, da ustanovimo Slovensko izseljensko matico, katere naloga bo, da z vsemi ustreznimi sredstvi pogloblja in krepi stike med domovino in našimi izseljenci v tujini, da vzdržuje stike z vsemi njihovimi kulturnimi, podpornimi, prosvetnimi in političnimi organizacijami in ustanovami, da pošilja tem društvom in ustanovam knjige, časopise, filme, glasbeno gradivo, da se trudi za to, da se Slovenija čimbolj spozna z razmerami, v katerih živijo naši izseljenci, da organizira medsebojne obiske, zlasti take, ki prispevajo k čim večjemu medsebojnemu kulturno-umetniškemu in znanstvenemu sodelovanju, da posveti posebno skrb izseljenski mladini, da daje vso pomoč našim izseljencem tudi pri njihovih individualnih željah in potrebah.

USTANOVIMO IZSELJENSKO MATICO

V zgodnji pomladi enkrat leta 1949 so me neko nedeljo dopoldne poklicali na sedež Osvobodilne fronte, kakor se je takrat imenovala sedanja ose-ljudska organizacija Socialistična zveza delovnih ljudi. Nisem vedel, za kaj gre, toda tam so bili zbrani že novinarji naših najpomembnejših časopisov okoli dveh meni nepoznatih možakarjev. Čim sem zaslišal njune besede, sem takoj uganil, da sta to dva ameriška Slovenca. In bila sta v resnici Milan Medvešček, sedanji upravnik »Prospekt«, in pokojni glavni blagajnik SNPJ Mirko Kuhelj. Po tiskovni konferenci smo se pozdravili kot stari znanci, čeprav se nismo poprej še nikoli videli. Onadva sta me poznala po mojem sodelovanju v njihovih listih in revijah, jaz pa prav tako iz njihovih listov. Že čez teden dni smo se vsi trije sestali pri Milanovem očetu Ludviku Medveščku v Novem mestu, tudi starem Clevelandu, ki se je za stalno vrnil v Jugoslavijo. Pozno v noč smo pri cvičku in krvavicah (Milanov oče je v čast svojemu sinu žrtvoval rejenega pujska) razgovarjali o tesnejšem sodelovanju izseljenih rojakov z rodno grudo. Takrat že je bilo dogovor-

jeno, da bi bilo nujno potrebno, da pošlje slovenska Osvobodilna fronta med ameriške rojake delegacijo na konvencijo SANS (Slovensko-ameriškega narodnega sveta), ki je bila maja meseca 1950 v Clevelandu. No, do tega je tudi prišlo in tako smo odpotovali v Združene države na konvencijo SANS dr. Franja Bidovec, popularna partizanska zdravnica, književnik Drago Šega in jaz.

Srečavanja z našimi rojaki na konvenciji in drugod je bilo prisrčno, da se še danes spominjam teh snidenj, bodisi v Clevelandu ali v Chicagu, Detroitu, Pittsburghu in v drugih slovenskih naselbinah. Na tem potovanju smo spoznali naše zavezane rojake, ki so ohranili vso svojo veliko ljubezen do rojstne domovine in ves njihov napor, ohraniti slovenstvo čimdlje na tleh njihove nove domovine. Naša delegacija je imela pred vsem to nalogo, da se na konvenciji SANS in tudi povsod drugje v imenu slovenskega ljudstva zahvali rojakom za vso materialno in moralno pomoč, ki so jo rojaki nudili med drugo svetovno vojno in v težkih letih po vojni krvaveči Sloveniji. Ta pomoč ni bila majhna in gre v sto in sto mili-

Izvršni odbor in nekateri člani glavnega odbora na prvem rednem občnem zboru Matice 15. decembra 1952. Od leve sede: tajnik Albert Špagelj, podpredsednik Tomo Brejc, predsednik Tone Seliškar, častni predsednik Etbin Kristan, prof. Erika Bučarjeva, Ludvik Medvešček, povratnik iz ZDA. Stojе: Stane Lenardič, novinar, Alojz Rot, povratnik iz Holandije, Franc Močilnikar, povratnik iz Francije, Franc Kurinčič, povratnik iz Argentine in Lojze Zdravje, povratnik iz Kanade

The Executive Committee of the Centre of Slovene Emigrants, elected on the first regular general assembly Dec. 13, 1952
Der Vollzugsausschuß der Slowenischen Auswandererzentrale, gewählt auf der ersten regelmäßigen Generalversammlung am 13. Dez. 1952
Le Comité Exécutif du Centre des Émigrants Slovènes, élu à la 1re assemblée générale régulière le 13 déc. 1952

jone, saj ni bilo napredne slovenske hiše v ZDA, kjer ne bi leta in leta vezali pakete in jih pošiljali v Slovenijo bolnišnicam, slepi mladini, šolam, otroškim vrtcem. Najlepši spomenik pa so si postavili ameriški Slovenci z najmodernejšo otroško kliniko v Ljubljani, ki je plod njihovega neumornega truda, ko so šli (kolektali) od rojaka do rojaka in zbrali denar za opremo, instrumentarij in zdravila. Da ne govorim o moralni pomoči naprednih slovenskih listov »Prosvete«, »Enakopravnosti« in »Glasa naroda«, ki so s prepričevalno besedo podpirali našo partizansko borbo in naše nadčloveške napore, ko smo po zmagoviti borbi dvigali domovino iz ruševin.

Naš izseljenski rod v tujini je trden rod. Njihovi slovenski narodni domovi, njihove knjižnice, pevska in dramska društva, njihove podporne jednote in ženske organizacije pričajo, kolikšna narodna zavest je bila in je še v teh ljudeh, ki so poleg svojega težkega dnevnega in nočnega dela našli še dovolj časa in volje, da so ustvarili na tujih tleh »majhno Slovenijo«. Če pomislimo, da razen duhovščine skoraj ni bilo med izseljenci intelektualcev, ampak jih je bilo 99 % delavcev, tedaj se ne moremo dovolj načuditi, da so ti delavci presajali v tujini od človeka do človeka najlepše misli naših velikih mož: Prešerna, Leoštika, Stritarja, Jurčiča, Gregorčiča, Aškerca, Cankarja in drugih.

V resnici, med našimi rojaki v ZDA sem se počutil kakor doma. Tamkaj sem v resnici ob-

Tedanji predsednik Slovenske izseljenske matice Tone Seliškar l. 1953 v družbi z mladimi ameriški rojaki: J. Mišič, Clarence Zaitz in Elsie Urk. Slikani na izletu po Sloveniji

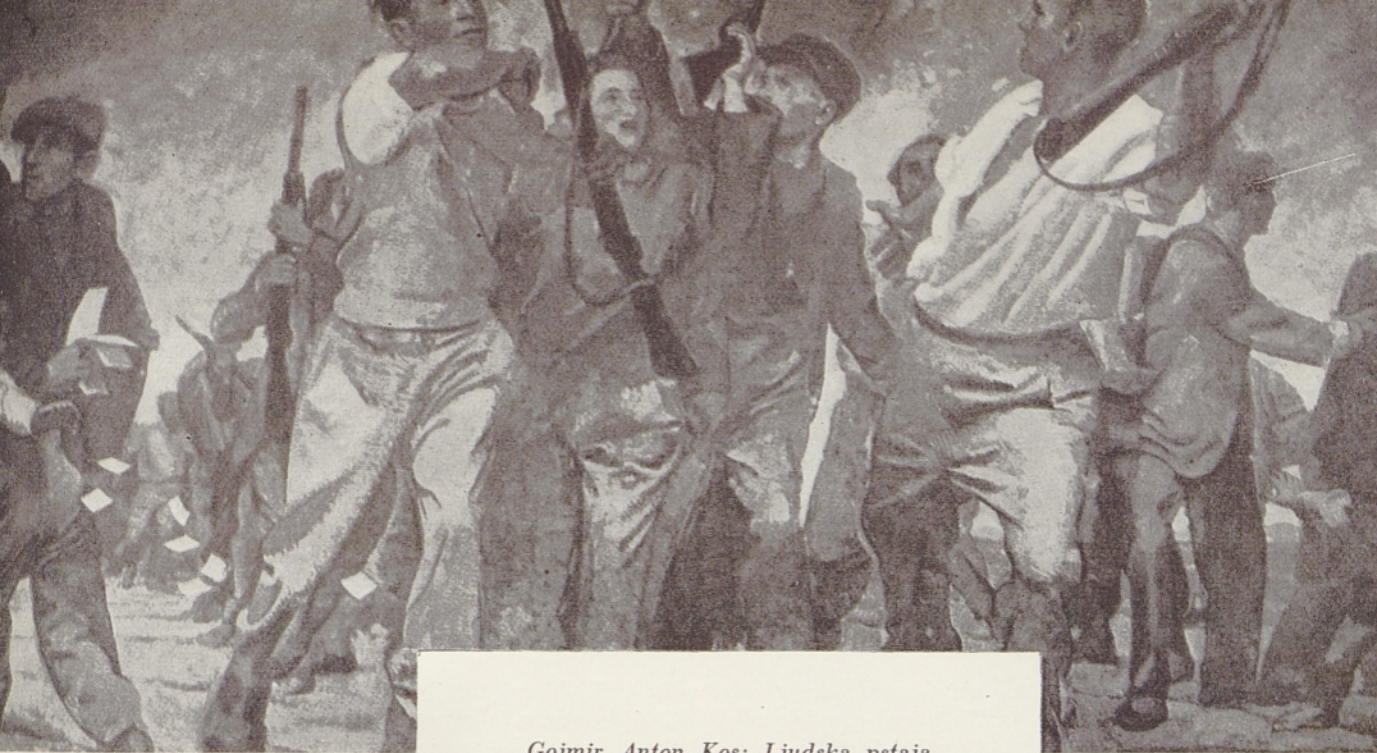
čutil narodno bratstvo in nikjer nikoli nisem poprej spoznal, kako lepa, plemenita je ljubezen do rodne zemlje. Naši vrli rojaki v ZDA (in tudi povsod drugje na svetu) znajo v resnici lepo in plemenito ljubiti svojo rodno grudo.

Toda v vseh slovenskih naselbinah sem iz posvetovanj z rojaki občutil, da nam doma in našim rojakom v tujini nekaj manjka. Imel sem občutek, da je Atlantski ocean tako velik, da se na njegovih valovih potrgajo niti, s katerimi smo povezani. No, sprevidel sem, da teh niti sploh ni in da so povezave z nami in rojaki le občasne, slučajnostne, zdaj pa zdaj kampanjske, odvisne le od iniciative posameznikov na tej ali na oni strani. Sprevidel sem, da smo pretrgani na dwoje in da manjka nekega organizacijskega telesa, ki bi naše in njihove težnje povezoval in jih usmerjal načrtno po naših in njihovih zmogljivostih. Naše rojake ne veže na rojstno domovino le ljubezen do domovine, na rodno grudo jih vežejo ožji sorodniki, domačija, gozdovi, knjige, ki izhajajo v domovini, nove pesmi, nove igre... Cela vrsta srčnih, umskih, gospodarskih in drugih interesov je, ki jih rojaki ne morejo prav nasloviti in se zato porazgube, volja interesov zaradi tega uplalne — nam in njim v škodo.

Preden je odšla naša delegacija iz Chicaga, smo imeli v sejni dvorani SNPJ z uglednimi vodilnimi člani SNPJ in z nekaterimi naprednimi organizatorji in prosvetlenci poslovljno posvetovanje. To je bilo v začetku julija 1950. Posvetovanje je vodil predsednik SNPJ Jože Culkar. Povedali smo si vse, kar nam leži na srcu, razodeli smo si vse, kar si mi želimo od rojakov. Rojaki pa so nam povedali, kaj si oni žele od nas. Tedaj me je preblisnila odrešilna misel, vstal sem in sem približno tako povedal svoje misli:

»Za sleherno delo je treba načrtov, da pa se ti načrti izvršijo, je potrebna neka organizacijska osnova. Zato dajem v presojo tale predlog: Mi v Sloveniji moramo na vsak način ustanoviti posebno organizacijo, nekakšno matico, ki bo vodila izključne račune o naših rojaki v tujini. To naj bi bila nekakšna bratska organizacija, ki bi bila povezana z vsemi rojaki po vsem svetu. To naj bi bila nekakšna matična izseljenska centrala v domovini, ki bi dosledno in trajno povezovala rojake z rodno grudo in bi lahko nudila vsem slovenskim izseljencem vso kulturno in prosvetno pomoč. Ta osrednja izseljenska organizacija naj bi izžarevala do poslednjega našega izseljenega človeka po vsem svetu!«

Ta moj predlog so vsi z navdušenjem sprejeli in prosili so nas, naj takoj, ko se vrnemo v domovino, pričnemo z delom. In tako so bili torej postavljeni prvi temelji za Slovensko izseljensko matico v Chicagu na sedežu SNPJ v začetku julija 1950. A ustanovni občni zbor Slovenske izseljenske matice v Ljubljani je bil 9. januarja 1951.

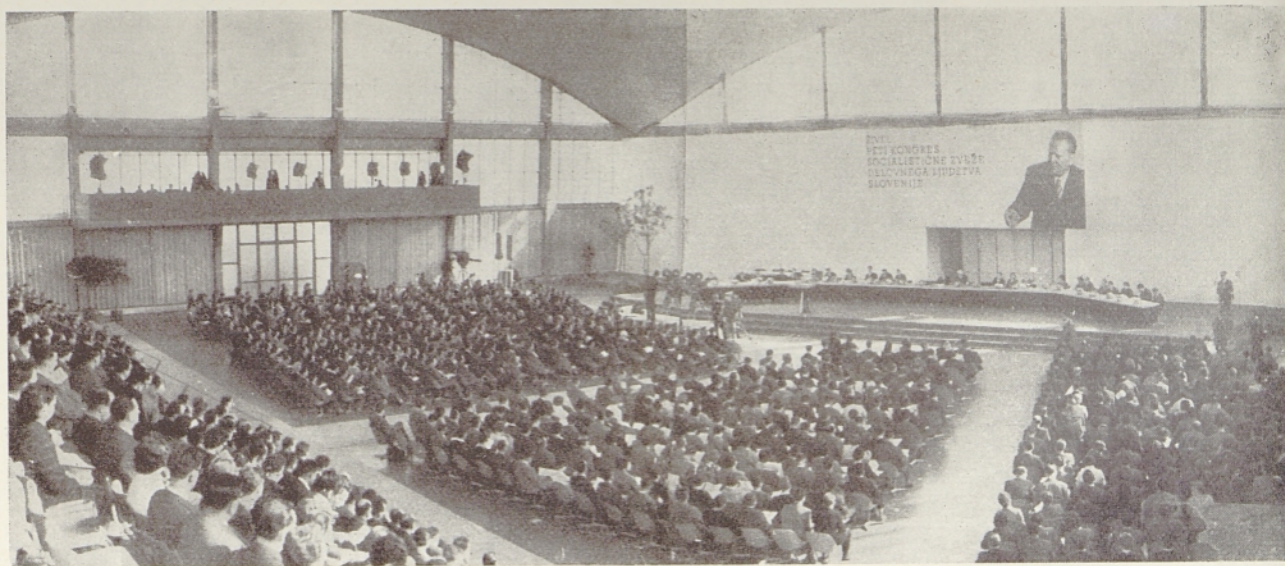
Gojmir Anton Kos: Ljudska vstaja

*L*etos mineva dvajset let, ko so začeli naši narodi uresničevati preroške besede našega velikega pisatelja Ivana Cankarja: »Narod si bo pisal sodbo sam...« Dne 25. marca 1941 smo doživeli največjo sramoto in bolečino: podpis pristopa k trojnemu paktu. Ne! je mogočno zavalovilo po vsej Jugoslaviji. Naši narodi — kmetje, delavci, inteligenti, možje in žene, otroci in starci, združeni v eno samo silno armado, so pokazali odločno pest domačim skorumpiranim oblastnikom, ki so nas desetletja izmozgavali in izkoriščali. Dne 27. marca je izdajalska vlada padla, a tudi tista, ki jo je nadomestila, ni bila prava, ni bila ljudska vlada, to se je jasno pokazalo komaj nekaj dni ob napadu fašističnih sil na deželo. Toda naši narodi so vzeli krmilo v svoje roke! Dne 27. aprila 1941 je bila v Ljubljani ustanovljena Osvobodilna fronta, pobudnica narodno-osvobodilnega boja, boja na življenje in smrt, za svobodo, za življenje, vredno človeka. Ko danes romajo naše misli nazaj skozi dvajset let do tistega odločilnega dneva, so polne zanosa sredi mogočne življenjske rasti naše svobodne dežele in polne so tihe hvaležnosti do vseh tistih, ki so umrli za to, kar danes smo in kar danes imamo.

April 27 we celebrated the 20th anniversary of the Liberation Front of Slovenia, the stimulator of the people's general revolution in our country. We are proudly aware of the outstanding results yielded by our work in the freedom gained by fighting and big sacrifices

Am 27. April beginnen wir die 20-Jahrfeier der Gründung der Befreiungsfront Sloweniens, der Führerin der Revolution unseres ganzen Volkes. Wir sind uns mit Stolz dessen bewusst, wie reiche Früchte unsere Arbeit im Frieden trägt, den wir um den Preis hoher Opfer erkämpft haben

Le 27 avril on a célébré le 20e anniversaire du Front Libérateur de Slovénie, du stimulateur de la révolution populaire dans toute la Yougoslavie. Nous sommes fièrement conscients des excellents résultats produits par notre travail dans la liberté acquise à prix de sacrifices formidables

Od 7. do 10. marca je v dvorani Gospodarskega razstavišča v Ljubljani zasedal peti kongres Socialistične zveze delovnega ljudstva Slovenije. Na njem je sodelovalo nad 700 delegatov in okrog 350 gostov, med temi tudi odpotniki Slovencev iz Trsta in Koroške. Obdobje med četrtnim in petim kongresom je bilo v znamenju velikih, odločilnih sprememb v našem gospodarskem in družbenem življenju. V resoluciji, ki jo je kongres sprejel ob zaključku svojega dela, so bile začrtane naloge prihodnjega petletnega obdobja, v katerem bo SZDL — ta naša najbolj množična organizacija — mobilizirala vse svoje člane za uresničenje velikih načrtov pri nadaljnjem vsestranskem razvoju naše dežele. — Za predsednico glavnega odbora SZDL Slovenije je bila izvoljena tovarišica
Vida Tomšičeva

March 7—10 the Socialist League of the Working People of Slovenia (our largest mass-organization) were holding their 5th Congress at Ljubljana. They set themselves some important new tasks for the quinquennium to come. Vida Tomšič was elected chairwoman of the Main Committee

Vom 7. bis zum 10. März tagte in Ljubljana der 5. Kongreß des Sozialistischen Bundes der Werktätigen Sloweniens, unserer Größten Massenorganisation. Es wurde bedeutende neue Aufgaben für die kommenden fünf Jahre gestellt. Zur Vorsitzenden des Hauptausschusses wurde Vida Tomšič gewählt

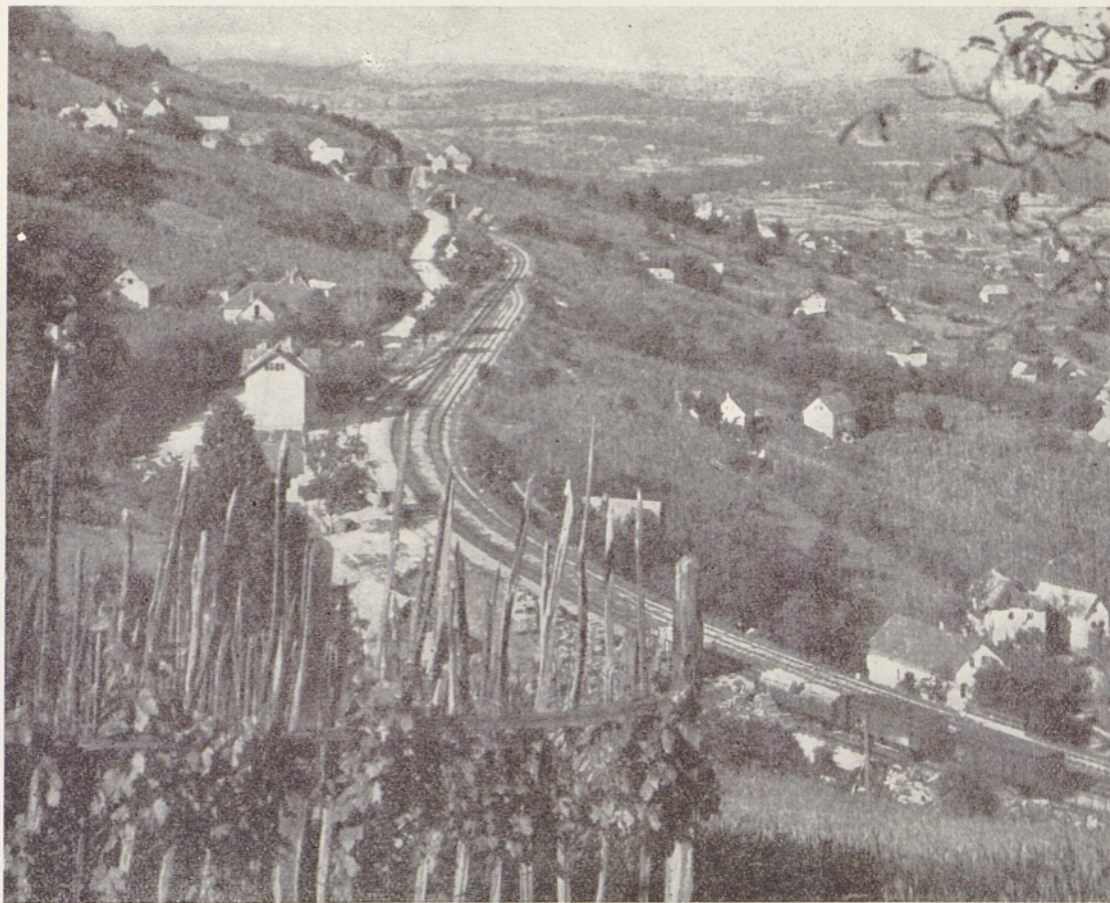
Du 7 au 10 mars à Ljubljana siégeait le 5e Congrès de la Ligue Socialiste du Peuple Travailleur de Slovénie — notre majeure organisation des masses. Le Congrès s'est imposé des importantes tâches nouvelles pour les cinq ans à venir. Vida Tomšič a été élue présidente du Comité Central

Povratniki iz Južne Amerike so se decembra lani sestali v Novi Gorici in se pomenili o zbiranju zgodovinskega gradiva o izseljencih

Kje so tiste stezice...

Lepa je naša dežela, toda nekoč je bila tako revna,
da so morali njeni sinovi in hčere daleč na tuje
po srečo in kruh. A danes ni več tako ..

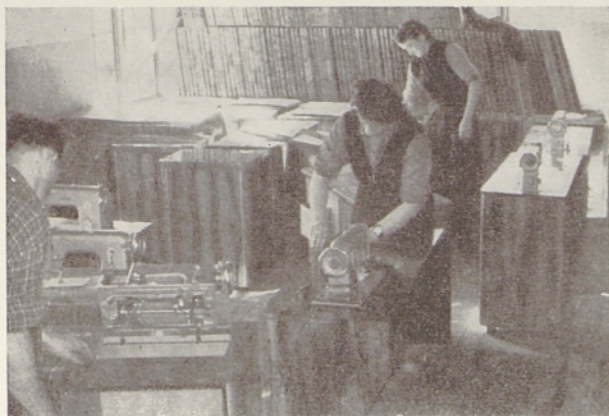

Semič v Beli krajini: koliko
naših ljudi je od tod pred
desetletji odšlo na tuje

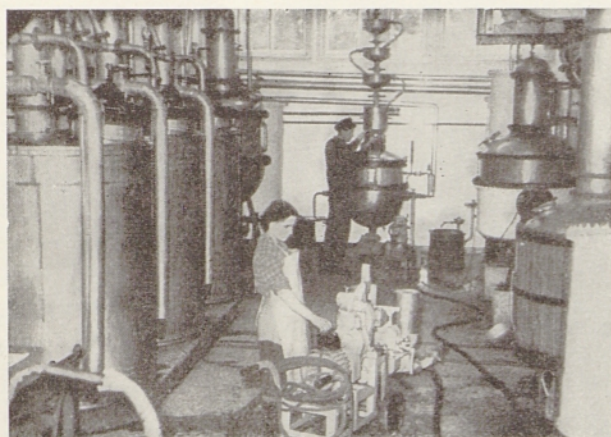

Novaki pri Cerknem, kraj, ki
je dal pred desetletji tujini
mного svoje krvi in žuljavih
rok

VSAK IMA DELO DOMA

V tovarni šivalnih strojev Mirna na Dolenjskem

*Nova destilarna podjetja za izdelavo sadnih sokov
»Belsad« v Črnomlju*

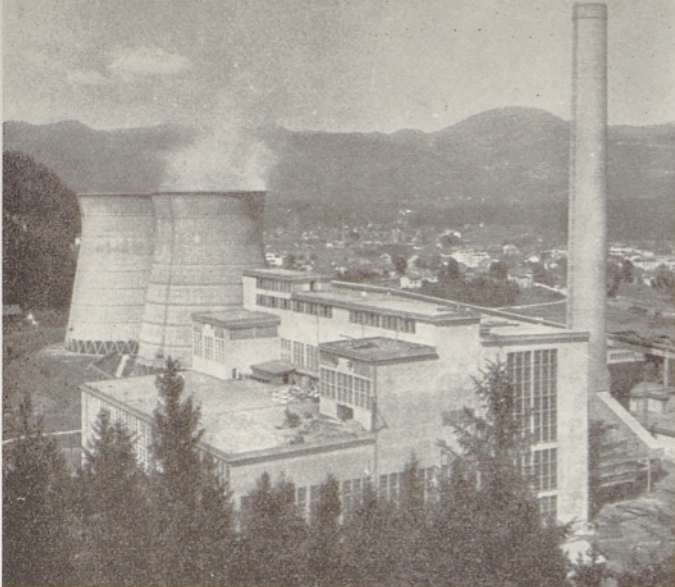
V tovarni mehaničnih igralk v Izoli na Koprskem

Delavnica tovarne glasbil v Mengšu

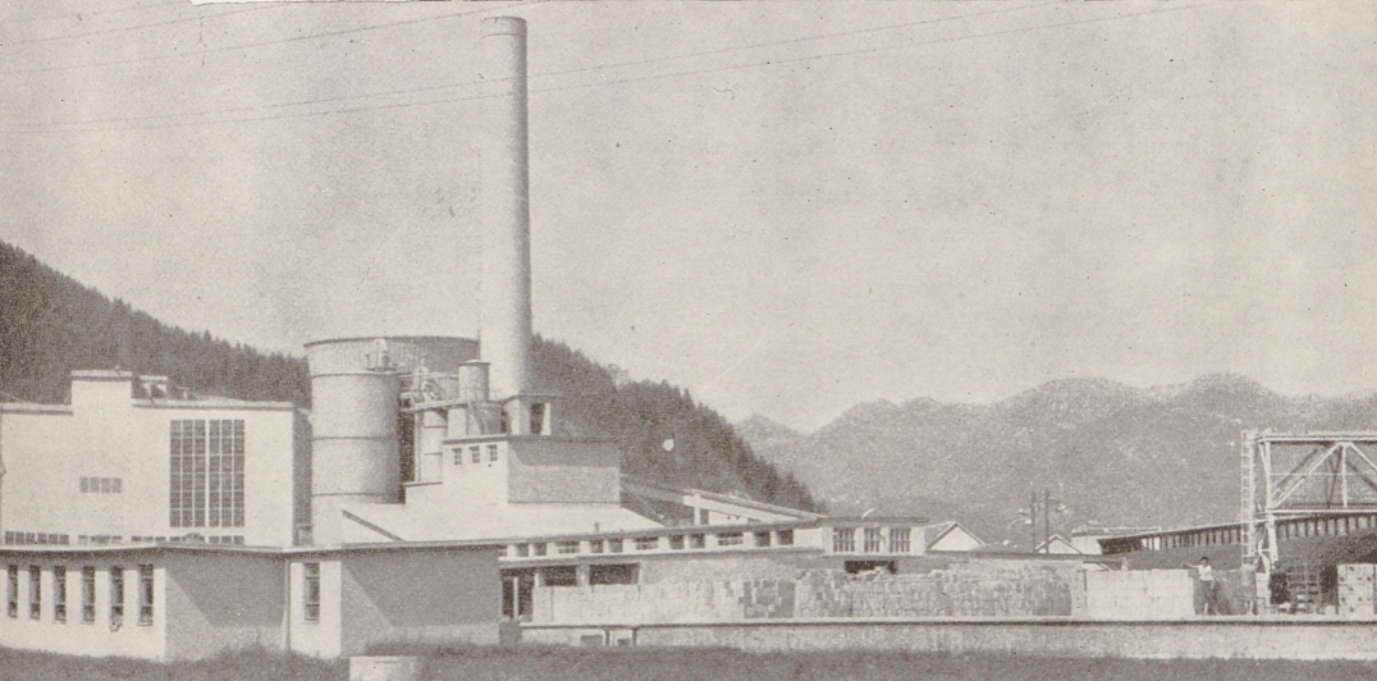
V Šempetru na Primorskem je dobilo delo precej domačinov v novem podjetju tovarne »Iskra« iz Kranja

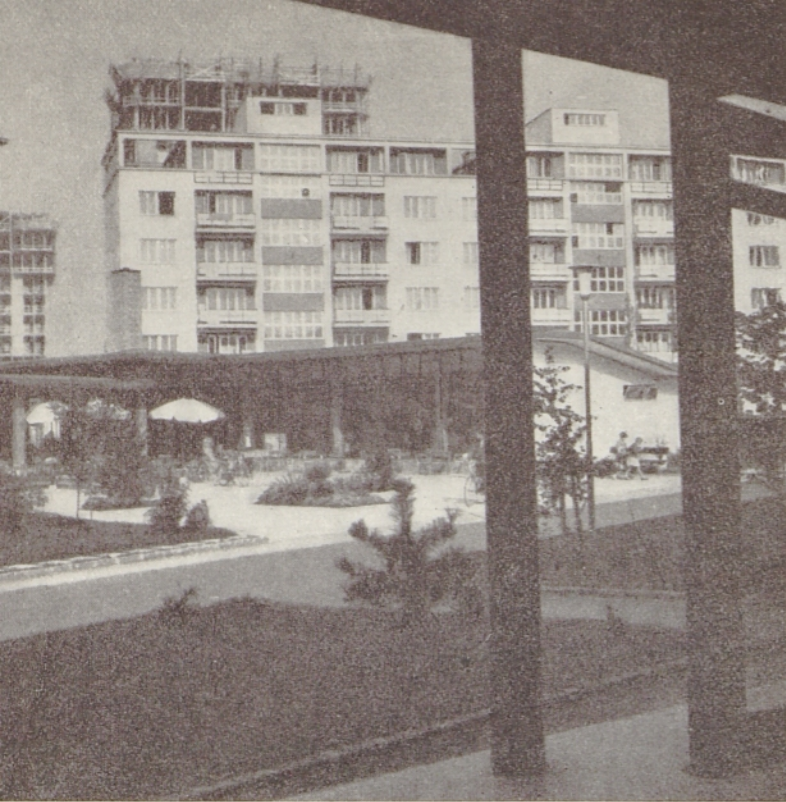

Novo zgrajena termoelektrarna Šoštanj

Tovarna »Brest« v Cerknici

Novo zgrajena tovarna za izdelavo zidakov in gradbenih elementov iz elektrofiltrskega pepela v Šoštanju

govski center stanovanjske skupnosti Savsko naselje v Ljubljani

Iz dneva v dan
spreminjajo naši kraji
svojo podobo

Postajajo vse lepši
in lepši ...

*From day to day our country changes
its look, growing lovelier
and lovelier*

*De jour en jour notre pays change
son aspect's, embellissant de plus
en plus*

*Von Tag zu Tag ändert unsere
Heimat ihr Aussehen und wird
immer schöner*

Ljubljana se pomlaja

Poleg drugih mest v naši deželi se tudi naša ljuba stara Ljubljana iz dneva v dan pomlaja in preraja. Kakor Trnjulčica se prebuja iz svoje patriarhalne preteklosti v novo kipeče življenje današnjega časa. Arhitekti so ji načrtali novo podobo, ki se postopoma ostvarja. Lani smo dobili predor skozi grajski hrib, ki je povezal Karlovško cesto s središčem Ljubljane. Na Karlovški cesti, v Rožni ulici ob Šentjakobskem trgu so padle mnoge stare hiše, da so naredile prostor novi cesti, ki bo s Tržaške ceste po Aškerčevi in Cozovi cesti preko šentjakobskega mostu stekla naravnost skozi novi portal, ki je nekakšen simboličen prehod iz nove v staro Ljubljano, na Karlovško cesto in dalje proti Dolenjski. Stare hiše bodo zamenjale nove moderne: stanovanjski bloki in stolpnice, ki kakor gobe po dežju rastejo na Prulah in seveda tudi v drugih predelih naše vedno večje Ljubljane.

V Rožni dolini pod Rožnikom smo po osvoboditvi dobili Študentsko naselje, ki bo letos bogatejše za dva nova stanovanjska bloka. Nedavno je Rožna dolina, ki spada v viško občino, dobila tudi moderno urejen zdravstveni dom.

Dograjen je bil ob dvajseti obletnici naše ljudske revolucije in je posvečen spominu padlih iz te občine, kar govori napis, vklesan v marmor v glavni veži:

*Postavljen kot spomenik
osvobodilni borbi,
naj ta dom priča
o naši zvestobi
veliki preteklosti
in služi zdravju
in življenju
prihodnosti*

Na Pogačarjevem trgu, kjer je centralna ljubljanska tržnica, je bila nedavno »pod lemenatom« odprta sodobno urejena pokrita tržnica. Tudi samopostrežne trgovine se lepo uveljavljajo in vedno več jih imamo. V marcu je trgovsko podjetje »Prehrana« odprlo doslej največjo samopostrežno trgovino »supermarket« na prostoru med Tavčarjevo ulico in Miklošičevo cesto. V njej se dobi vse od tekstila do živil. Za tisoč metrov dolgimi policami, ki so postavljene na 800 kvadratnih metrih prodajnega prostora, je zaposlenih 70 prodajalcev, ki delajo v dveh iz-

menah. Že v prvem mesecu je imela trgovina za okrog sto milijonov dinarjev prometa. Za sadje in zelenjavo ima podjetje v kletnih prostorih 80-tonske hladilnik. Pecivo pa bodo v kratkem dobivali iz lastne pekarnice.

Ljubljana raste in — umira. Zdaj so zapeli buldozerji in drugi stroji prav v njenem srcu. Druga za drugo so padle stare hiše na Titovi cesti številka 1, 3, 5 in 7 — to je ob nekdanji Šelenburgovi ulici. Stari Ljubljanci so pri tem obujali mnoge spomine. V prvem nadstropju hiše, kjer je imela prostore Umetniška zadruga, so imeli v času, ko je pogorelo staro ljubljansko gledališče, zavedni Ljubljanci svojo slovensko čitalnico, kjer so prirejali razne prireditve in igre in to prav pred nosom nemškutarjev, ki so se zbirali v Kazini onstran ceste, kjer so danes prostori Inštituta za zgodovino delavskega gibanja. Hiša št. 5 je bila ena biserov stare baročne Ljubljane. Nekoč je bila last ljubljanskega veljaka pivovarnarja Koslerja, ki je imel v Ljubljani precej hiš. Dolgo so arhitekti oklevali, preden so izrekli tudi nad to stavbo svojo smrtno obsodbo. Sprva so imeli v načrtu celo, da bi jo »prenesli« drugam. Deloma je bilo zdaj to tudi storjeno, in sicer na ta način, da so mladi arhitekti in študentje iz Zavoda za ohranitev stare Ljubljane hišo natančno zunaj in znotraj

prefotografirali in prerisali posamezne detajle, preden so jo podrli. Baročne okraske nad okni, balkon itd. so izrezali, da jih bodo vzdali drugje, najbrž kje v starem predelu Ljubljane na Starem trgu ali v Florijanski ulici, kjer so starinske baročne stavbe po zaslugi tega zavoda urejene in ohranjene potomcem v svoji prvobitni umetniški podobi. Tja bodo prenesli tudi portal Koslerjeve hiše, kjer so posamezne kamne, preden so ga podrli, opremili s številkami, da ga bodo spet natančno tako sestavili. Triinštirideset družin, ki so stanovale v teh starih hišah, je dobilo moderna stanovanja v novih stavbah na periferiji Ljubljane. Izra ruševin se je prikazalo mogočno pročelje nove poslovne palače, ki je bila zgrajena lani in bo po enem mesecu, ko bodo ruševine popolnoma odstranjene in nova razširjena cesta asfaltirana, polno zaživela. Palača ima v pritličju moderne trgovske lokale. Tako bomo v srcu Ljubljane dobili spet nekaj moderno urejenih trgovin. Škrbina, ki bo nastala ob hiši trgovskega podjetja »Nama« (kjer ima prostore tudi Slovenska izseljenška matica), bo tudi že letos zamašena z novim poslopjem, ki ga bo ta veleblagovnica začela takoj graditi.

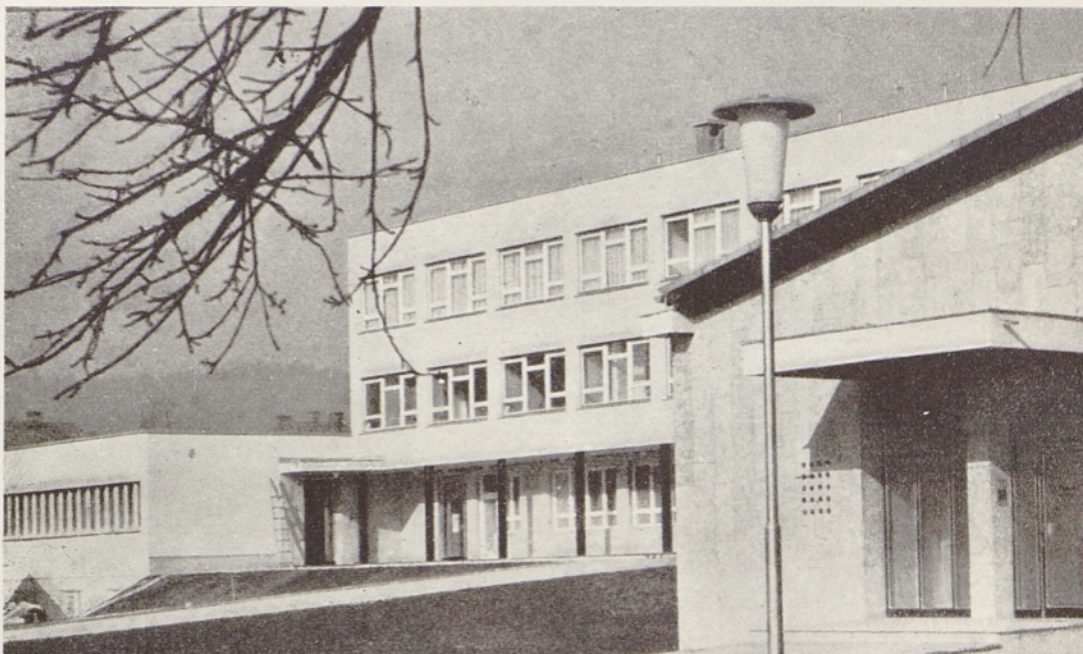
»Ko bo to končano,« pravijo arhitekti, »bomo začeli cesto širiti dalje od Šubičeve proti Ašker-

Novi zdravstveni dom, ki ga je za svoje občane zgradila viška občina v Ljubljani v Rožni dolini, je sodobno zgrajen, urejen in opremljen

On the 20th anniversary of our people's revolution a public health centre with up-to-date equipment was opened at Vič (a community within Ljubljana) in memory of the community members fallen during the war

Am 20. Jahrestag unserer Volksrevolution wurde in Vič (einer Gemeinde in Ljubljana) zum Andenken an die gefallenen Gemeindeangehörigen ein modern eingerichtetes Heim der Volksgesundheit eröffnet

A l'occasion du 20e anniversaire de notre révolution populaire, un centre sanitaire moderne a été inauguré à Vič (Ljubljana) à la mémoire des membres de la commune tombés dans la guerre

čevi cesti. Še nekaj starih stavb se bo moralo umakniti, da bodo prometne žile v tem delu Ljubljane ustrezale potrebam današnjega časa.»

V prihodnjih letih bo temeljito preurejen tudi Trg revolucije (nekdanji Kongresni trg). Na njem bosta zrasla dva največja ljubljanska nebotičnika. V enem bodo prostori Izvršnega sveta LRS, v drugem pa bodo imele sedež naše najpomembnejše gospodarske organizacije. Zato bodo to palačo imenovali »palača gospodarstva«. Palača bo zgrajena, kakor računajo, da leta 1964 in bo posvečena spominu 20-letnice naše osvoboditve, ki jo bomo praznovali leta 1965.

Novo ljubljansko trgovsko poslovno središče bo zraslo med Titovo cesto, Nazorjevo ulico, Miklošičevo cesto in Dalmatinovo ulico. Seveda se bo tudi tu moralo umakniti nekaj starih hiš, da bo nova Ljubljana polno zadihala. Tu bo 14-nadstropna palača podjetij »Metalka« in »Elektrotehna«, 22-nadstropni nebotičnik, kjer bodo imele banke svoje prostore, 7-nadstropna palača za sedež raznih agencij itd. V sredi bo široka promenadna cesta, ki bo vezala Titovo cesto z Miklošičevo.

Ena najpomembnejših prihodnjih gradenj v Ljubljani pa bo vsekakor ureditev prometnega vozlišča, ki je že vsa zadnja leta predmet številnih razprav, načrtov in predlogov. Zdaj so ti načrti odobreni ter jih bodo že letos začeli ures-

ničevati. Prva »žrtev« bo Jakopičev umetniški paviljon ob glavni aleji Tivolskega parka, ki bo moral pasti, kajti po načrtu bo del železniške proge Ljubljana—Sežana premaknjen tako, da bo železniška proga po novi trasi križala Titovo cesto za 45 metrov bolj severno kakor doslej. Tekla bo prav po prostoru, kjer je Jakopičev paviljon, po spodnjem delu tivolskega parka, pri Erjavčevi cesti, pa se bo spet vrnila na sedanjo traso. Nova proga bo imela dva podvoza na glavnih cestnih središčih, to je na Celovski in Titovi cesti, kjer so bili doslej ob izredno povečanem prometu z motornimi vozili v zadnjih letih vedno veliki zastoji.

V prihodnjih letih bo Ljubljana dobila tudi nov moderen 12-nadstropni hotel, ki bo zrasel ob Vošnjakovi ulici na prostoru sedanje stare gostilne »Pri levu« in se bo tudi imenoval hotel »Lev«. Dalje bo zgrajena nova mestna bolnišnica, povečani prostori Gospodarskega razstavišča in tako dalje.

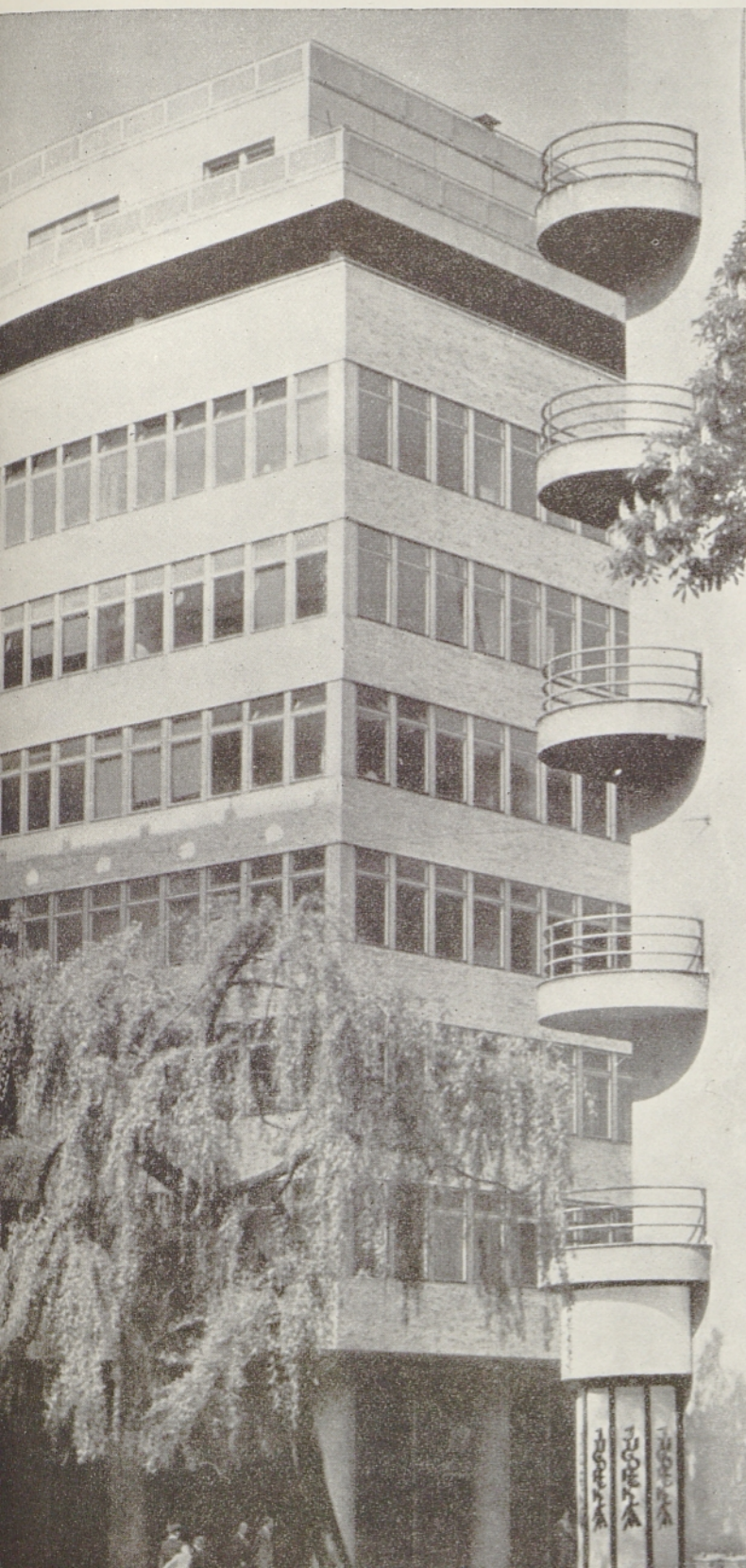
Občinski odbor Socialistične zveze delovnega ljudstva Ljubljana-Center je skupno z Zavodom za urbanizem OLO Ljubljana priredil nedavno razstavo načrtov in maket o preureditvi središča Ljubljane, da bodo državljani, kakor doslej, s svojim mnenjem soodločali pri novi zunanji podobi, ki jo dobiva vedno bolj napredujoča Ljubljana.

Ina Slokan

Novo zgrajena samopostrežna trgovina v Jeranovi ulici v Trnovem. Odprta je bila decembra lani

Ljubljana se iz dneva v dan pomlaja

Beograd: Terazije l. 1954

in Terazije danes

Sarajevo — glavno mesto Bosne in Hercegovine. Na sliki novi stanovanjski bloki v naselju Grbavica

Iz današnjega Zagreba: ulica Proletarskih brigad, bodoča zagrebska avenija

Motiv iz Skopja, glavnega mesta republike Makedonije

PO DOMAČI

— V počastitev mednarodnega dneva žena, ki smo ga praznovali v marcu, je upravni odbor Litostroja odobril vsem ženskam, zaposlenim v tem podjetju, po en prost dan v marcu.

— Še večji obisk tujih turistov kakor lani pričakuje letos naša dežela. Najbrž bo marsikoga razveselila vest, da je veliko znanih hotelov, ki slove po kvaliteti svojih uslug, cene od lani znižalo za 5 do 10 odstotkov. Goste vabijo tudi številni novi hoteli, penzioni, restavracije, moteli itd. Za gradnjo teh je bilo lani porabljenih 12 milijard dinarjev.

— Nad sto tisoč inozemcev iz osemdesetih držav je lani obiskalo Postojno in si ogledalo edinstvene lepote Postojnske jame. Letos ob občinskem prazniku 23. aprila je bil v Postojni odprt nov motel s 46 ležišči. Graditi bodo začeli tudi nov hotel z restavracijo. Prizadevni člani postojnskega turističnega društva urejajo v gozdičku pri Pivki prostoren camping, ki bo med najlepšimi v Sloveniji.

— Največja tovarna obutve in gumijastih izdelkov v Borovem je doslej izdelala letno 3.700.000 parov usnjene obutve. V prihodnjih petih letih pa bo izdelava narasla na 5 milijonov parov usnjene obutve in od sedanjih 7 milijonov 600.000 parov gumijaste obutve na 8.200.000 parov.

— Velenjski rudarji pravijo, da bodo letos nakopali 2.300.000 ton lignita. V prihodnjih letih bo pa proizvodnja premoga v tem rudniku še naraščala. Doseči nameravajo tri milijone ton letno. Odrpri bodo še površinski kop, s katerim bodo izkoriščali obrobna ležišča lignita.

*Ko češnje cvetejo
Solkanski most*

DEŽELI

— Upravni odbor Zveze kmetijsko gozdarskih zbornic Jugoslavije je sklenil podeliti najboljšim lanskim pridelovalcem za nad 50.000.000 dinarjev nagrad. Najvišjo nagrado, 5 milijonov dinarjev za rekordni pridelek pšenice je dobil kmetijski kombinat »Djakovo«.

— Gradnja kemične tovarne bo glavna investicija prihodnjega petletnega gospodarskega obdobja v kočevskem okraju. To pa zato, ker se bo narodni dohodek z izgradnjo kemične tovarne v občini za nekajkrat dvignil. S povečanimi sredstvi posameznikov in podjetij bo stanovanjski sklad porabil vsako leto 200 milijonov din za gradnjo stanovanj. Tako bo v prihodnjih petih letih zgrajenih 340 stanovanj v vrednosti ene milijarde dinarjev.

— V prejšnji številki smo poročali o uspešni akciji naših šolarjev za alžirske otroke. Danes to poročilo dopolnujemo: skupno so šolarji v Jugoslaviji zbrali za alžirske otroke okrog sto milijonov din. Pobudo za zbiranje je dal Svet društev za otroško in mladinsko skrbstvo Jugoslavije. V akciji pa je sodelovalo okrog pol milijona otrok iz 6000 šol.

— Goričko v Pomurju bo v prihodnjih petih letih uresničilo številne načrte: v Adrijancih nameravajo urediti farmo za piščance z letno kapaciteto 250.000 piščancev; novozgrajeno mehanično delavnico bodo opremili s stroji. Služila bo predvsem popravilu kmetijskih strojev. Gradbeno podjetje »Remont« namerava urediti poseben mizarski obrat. Obnovili bodo sadovnjake na površini 330 ha. V Šalovcih, G. Petrovcih in Domanjševcih bodo zgradili nove hleve za govedo, v Čepincih pa svinjake. Kmetijske zadruge bodo povečale število kmetijskih strojev za okrog 50 milijonov dinarjev vrednosti. V načrtu so tudi gradnje stanovanjskih zgradb, šole v Petrovcih in dvorane za kulturne prireditve v Šalovcih, Gor. Petrovcih in v Križevcih.

— V Ivanjcih pripravljajo zidno opeko za gradnjo zdravstveno-kulturnega doma. Iste načrte imajo tudi Negovčani, ki so za gradnjo naredili že 70.000 zidakov.

— V Vrtojbi na Primorskem so za Dan žena 8. marec odprli novo javno pralnico, ki bo ženam te vasi v veliko pomoč. Poleg pralnice bodo v kratkem odprli še likalnico in krpalnico.

Preurejeni grad Otočec pri Novem mestu, ki ga poleti izletniki obiskujejo v velikem številu

Motiv iz Gradaca v Beli krajini

Nekaj navodil letošnjim obiskovalcem

Poletna sezona je pred vrati. Zato je prav, da opozorimo naše rojake, ki bodo letos obiskali Jugoslavijo, na nekatere stvari, da ne bodo imeli nepotrebnih težav.

Rojakom-obiskovalcem je dovoljeno brez plačila carine prinašanje raznega blaga in daril do skupne vrednosti 150.000 din po cenah, ki veljajo na našem notranjem tržišču. Prtljaga pa, ki jo rojaki pošljejo vnaprej, gre v carinsko skladišče, kjer jo lastnik prevzame s potnim listom in carinsko prijavo, katero prejme ob prehodu jugoslovanske meje ali ob prihodu na letališče. Iz izjave je razvidno, da ni še izkoristil ugodnosti prostega uvoza blaga do vrednosti 150.000 din.

Izjemoma pa je dovoljeno tudi pošiljanje paketov po pošti predvsem tistim rojakom, ki potujejo z avioni in ne morejo s seboj vzeti vse prtljage. Takšne pakete pa morajo poslati na svoje ime in naslov, kjer se bodo v Jugoslaviji začasno nastanili (ne pa morda kar na naslov kakega sorodnika). Pakete naj odpošljejo vsaj tri tedne pred svojim odhodom iz Amerike. Po njihovem prihodu v Jugoslavijo dvignejo osebno pošiljko na carinski pošti; ali pa jim pošte pakete dostavijo na njihov naslov pri nas. V tem primeru so paketi ocarinjeni po naših carinskih predpisih, ker pošta ne more vedeti, ali je prejemnik upravičen do carine prostega prejema ali ne. Pakete morejo torej prevzeti brez plačila carine le rojaki sami osebno in se pri tem izkazati s potnim listom. Svojci tega ne morejo. Zato naj jih rojaki opozorijo, naj ne prevzemajo paketov namesto njih, če bi sami bili slučajno odsotni. Lani se je namreč dogajalo, da so nekateri sorodniki pakete v odsotnosti rojakov-obiskovalcev prevzeli, pri čemer so seveda morali plačati predpisano carino in je to seveda povzročilo veliko slabe volje.

Najboljše je seveda in nobenih zadržkov ni, če ima potnik ob prihodu vso svojo prtljavo pri sebi.

Rojaki-povratniki, to so tisti, ki se vrnejo za stalno v Jugoslavijo, imajo pravico uvoziti svoje premičnine, vključno avtomobil, brez carinskih taks. Potrebno pa je, da imajo s seboj seznam vseh predmetov, ki jih bodo pripeljali v Jugoslavijo, potrjen od jugoslovanskega predstavništva (konzulata). Ta seznam morajo takoj po svojem prihodu v Jugoslavijo hkrati s prošnjo za oprostitev carine predložiti tukajšnji carinarnici.

Opozarjamo tudi na nov dinarski tečaj, ki velja od 1. januarja letos. Na dolarske čeke (ne travel čeke!) izplačuje tukajšnja Narodna banka po 750 din za 1 dolar. Turisti pa, torej tudi ro-

jaki obiskovalci, lahko menjajo dolarje oziroma travel-čke po kurzu 1 dolar = 600 din.

Izseljenci-povratniki, ki prejema svojo pokojnino po čekih, menjajo torej dolarje, kakor gori rečeno, po 750 din. Imeti pa morajo potrdilo o stalnem bivanju v Jugoslaviji.

Novi dinarski tečaj je naslednji:

za ameriški dolar

menjava čekov 1.— \$ = 750.— din

menjava gotovine 1.— \$ = 600.— din

za angleški Lstg

menjava čekov 1.— Lstg = 2.000.— din

menjava gotovine 1.— Lstg = 1.680.— din

za nemško marko

menjava čekov 100 DM = 18.750.— din

menjava gotovine 100 DM = 15.000.— din

za holandski goldinar

menjava čekov 100 Hfl = 20.718.25 din

menjava gotovine 100 Hfl = 16.574.— din

za novi franc. frank

menjava čekov 100 NF = 15.191.22 din

menjava gotovine 100 NF = 12.153.— din

Slovenska izseljenska matica

Nov grob

Nашega dragega tovariša Jožeta Radiča ni več. Kar verjeti ne moremo, da je tako nepričakovano odšel in da se ne bomo nikoli več videli. Le teden dni je bolehal, nato se je moral podvreči težki operaciji, ki ji je podlegel.

Dne 28. februarja je bil žalosten dan za nas Slovence v Giraumontu. Zbrali smo se, da ga spremimo do zadnjega doma in mu pokažemo še enkrat, kako radi smo ga imeli in kako ga bomo pogrešali.

Dragi Jože! S svojo ljubeznijo in zvestobo do rodne grude si bil nam vsem svetel zgled in takšnega te bomo ohranili v svojih srcih in te skušali posnemati. Naj ti bo lahka tuja zemlja! Vsem tvojim pa naše najgloblje sožalje!

Vladimir Durcik, Giraumont, Francija

Tudi Slovenska izseljenska matica izreka težko prizadeti družini in njegovim prijateljem iskreno sožalje!

Tudi jaz bom slavil v aprilu 10-letnico

Slovenska izseljenska matica praznuje desetletnico svojega obstoja. Prav pristrčno čestitam k temu jubileju. Povedati moram, da bom tudi jaz v aprilu praznoval deseto leto, odkar sem prvič po dolgih letih stopil na domača tla in prilepil na tla svobodne Jugoslavije.

Res je bila dobra zamisel za ustanovitev tako potrebne organizacije, ki nam izseljencem, razkropljenim po vsem svetu, tako vneto pomaga ob raznih priložnostih. Požrtvovalno delo te ustanove mi je dobro znano, saj sem bil eden prvih izseljencev, ki je ob svojem prihodu v domovino stopil v urad novoustanovljene Slovenske izseljenske matice.

V Jugoslavijo sem prišel 12. aprila 1951. Takoj za menoj je prišel naš dobro znani socialist pokojni Etbin Kristan. Seveda takrat v Jugoslaviji še ni bilo v tolikšni meri vsega na razpolago kakor je danes. Pot me je kmalu zanesla v urad Slovenske izseljenske matice, kjer so mi prijazno dali potrebne nasvete. Predsednik matice je bil takrat Tone Seliškar, tajnik Vinko Knol, uradnica pa Vera Petkovič, zdaj poročena Valenci. Urad matice je bil na Miklošičevi cesti.

Prav dobro se še spominjam, kako sem nekoga dne prišel v Ljubljano in me je pot takoj zanesla k matici zaradi nekih informacij. V veži sva se srečala z zdaj pokojnim E. Kristanom, ki mi je segel v roke in mi žalostno povedal:

»Mr. Pink, ali ste že zvedeli, da je umrl pisatelj Louis Adamič?«

Seveda me je novica pretresla in do solz gnila, saj sem velikega pokojnika osebno poznal. Kmalu, veliko prekmalu mu je sledil tudi Etbin, pa tudi še toliko drugih znanih rojakov pionirjev, ki so pred desetletji tako pogumno pomagali na tujem graditi našo slovensko kulturo.

Matica pa živi in vedno lepše napreduje. Tekom let se je njen delokrog v korist naših izseljencev zelo povečal. Že osmo leto izdaja vsako leto Slovenski izseljenski koledar in ilu-

strirano mesečno revijo »Rodno grudo«. To so zelo lepe knjige, ki jih naši rojaki iz srca radi berejo. Izdajanje teh publikacij je pa samo en del njene vsestranske dejavnosti v korist nas izseljencev. Matica ljubeznivo posreduje in pomaga rojakom ob različnih prilikah. Vsako leto organizira sprejeme rojakov, ki pridejo na obisk v domovino, prireditve zanje in izlete po lepi domovini. Jaz sem zdaj prišel že četrtri iz sončne Kalifornije na obisk v domače kraje in kadar me opravi iz Idrije, kjer živim pri svojcih, zanesajo v Ljubljano, se rad oglasim v uradu Slovenske izseljenske matice za kratek prijateljski pomenek. Mislim, da je prav, če v imenu rojakov, ki jim je Slovenska izseljenska matica v desetih letih svojega obstoja pomagala in svetovala, zdaj ob njeni desetletnici prav pristrčno rečem: Hvala! z željo, da bi še mnogo let tako uspešno nadaljevala to svoje koristno delo za nas slovenske izseljence.

Naj živi Slovenska izseljenska matica! In lep pozdrav iz domovine vsem bralcem »Rodne grude«!

Vincent S. Pink, Idrija

Razstava ameriške uporabne umetnosti v Ljubljani

V marcu je bila v Moderni galeriji v Ljubljani razstava ameriške uporabne umetnosti, ki je bila kvalitetna revija najboljših dosežkov ameriške umetne obrti, pri čemer je v izrazu predmetov bolj poudarjena umetniška plat kot stroga uporabnost. Zato tudi niso razstavili pohištva, običajnega pribora, jedilnih servisov in porcelana, industrijske fotografije, embalaže ipd. Pač pa smo lahko videli vse tisto, kar si standardiziran Američan želi. Torej ne porcelanskih servisov, temveč umetniško oblikovano in okrašeno keramiko; ne navadnega, ampak zlat in lesen jedilni pribor za okras in slovesne priložnosti; ne navadnega tekstila, pač pa umetniške vzorce tapiserij in blaga za praznične obleke in zavese; ne navadne keramike in stekla, pač pa zlat in srebrn čajni in kavni servis povsem modernih, elegantnih obrisov; ne industrijske fotografije, pač pa prekrasne posnetke iz narave; in na koncu tudi bogat in lep izbor plemenitega okrasja, ki ima z uporabnostjo le še toliko skupnega, kolikor jo imajo zlata zaponka, zlat obesek in vloženi zlati manšetni gumbi.

Te razstave ne moremo primerjati s komaj zaključeno domačo, saj je v osnovnem konceptu povsem drugačna. Pokazala pa nam je, da se lahko v mnogih čisto tehničnih kakor tudi estetskih vprašanjih od Amerikancev marsičesa naučimo.

J. Mesesnel — »Delo«

Cvetko Kristan (v gumbnici ima rožo) v družbi z Jožetom Župančičem iz Litije in glavno tajnico Slovenske ženske zveze Albino Novakovo iz Chicaga, slikan lani 4. julija na pikniku v Polhovem Gradcu, ko je slavil svoj 56. rojstni dan

Naš Cvetko je hudo bolan

V tej naši jubilejni številki »Rodne grude«, posvečeni deseti obletnici ustanovitve Slovenske izseljenske matice, žal ne boste zasledili prispevkov našega najmarljivejšega sodelavca, matičnega odbornika od ustanovitve, predsednika nadzornega odbora in zgodovinske sekcije Matice in člana uredniškega odbora »Rodne grude« Cvetka A. Kristana. Naš Cvetko je hudo bolan. V času, ko to pišemo, ob koncu marca, že nekaj tednov leži v bolnišnici težko prizadet od kapi.

Čisto nepričakovano ga je težka bolezen iztrgala iz naše srede in iz kroga njegove družine. Zatekla ga je sredi dela, ki mu je bil z dušo in srcem predan: sredi priprav za zbiranje in sistematično dopolnjevanje gradiva za sestavo zgodovine našega izseljenstva. Pravzaprav je to delal že skoraj štiri desetletja, odkar kot publicist sodeluje z našimi izseljenskimi listi in publikacijami iz ZDA ter vneta zbira in dopolnjuje društvene in druge novice, piše življenjepise naših pomembnih rojakov v ZDA itd.

Naša velika iskrena želja je, in prav gotovo tudi njegovih številnih prijateljev, ki jih ima med ameriški rojaki, da bi se mu vrnile življenjske moči in bi lahko spet nadaljeval z delom, ki mu je posvetil svoje življenje.

IS.

P R I N A S N A M A T I C I

Bilo je v maju 1951. leta, ko je Slovenska izseljenska matica prvič sprejela na obmejni postaji v Sežani in v Ljubljani prvo skupino ameriških Slovencev, ki so po dolgi desetletjih bivanja v tujini prišli na obisk rojstne domovine. Nekdo od njih je v Sežani na kolodvoru pokleknil in poljubil zemljo. Takrat nam je ta skupina v Ljubljani izročila pisalni stroj, prvi, ki ga je urad imel, in to z željo, da bi čim bolj koristil delu matice. Od takrat je bilo tisoče pisem že napisano nanj in stroj še dela, mi pa pazimo nanj, ker nam je drag spomin na naš začetek.

In potlej so prihajale skupine za skupino, vsako leto več, vsako leto številnejše. Še so rojaki ob

prihodu poljubljali domačo zemljo, še so jo ob odhodu nosili v vrečkah preko oceana, še so rojakinje natakale v stekleničke vodo iz domačih studenčkov, da jo poneso v novo domovino, še so skrivaj med prtljago vtikale vršičke rožmarina in nageljnov, da bi slovenske rože cvetele tudi na tujih tleh.

Začetek je bil skromen. Dva uslužbenca sta utirala prve brazde, po desetih letih pa smo z žetvijo lahko zadovoljni. Matica že osmo leto izdaja mesečno revijo »Rodno grudo« in zbornik »Slovenski izseljenski koledar«. Delovodnik, v katerega beležimo vso prispelo in odposlano pošto, postaja iz leta v leto vse zajetnejša knjiga.

Za arhiv pisem potrebujemo že posebno sobo. Znamke na prispelih pismih so vse bolj različne, kajti naš delokrog zajema vse več različnih držav.

»Ko pridem k vam, mi je tako, kot da sem doma!«

Kdo je že to rekel? Ko bi se mogli spomniti vseh tistih! Neštetokrat so tako ozkliknile Josie, Viki in Ivanka iz Clevelanda, Tončka iz Chicaga, John iz Ontaria. Jennie iz Barbertona pa vsakokrat ob obisku ponovi: »Matica je moj drugi dom.« Franc iz Homberga v Nemčiji vstopi vsako leto v pisarno z istim nasmehom: »Spet sem doma!« Jože iz Pas de Calaisa v Franciji vedno ozklikne, kot oče, ki se je vrnil domov: »Spet smo skupaj!« Mlada Holandčanka Agi in njeni sorodniki Slovenci prihite z besedami: »Najprej smo morali pozdraviti vas!« Binca iz Švedske: »Zdi se mi, da sem prišla v domačo hišo, med svoje brate in sestre.« Stanko iz Tanganjike v Afriki se ob novem letu vedno spomni »drage matične družine«. Rojaki iz Egipta, Urugvaja, Čileja, Argentine odhajajo po obisku iz urada z besedami: »Nikdar vas ne bomo pozabili in kdajkoli se vrne-mo, pridemo najprej k vam!« In še in še... Prav gotovo bi se o takih in podobnih ustmenih in pi-smenih izjavah lahko napisala že cela knjiga.

Takih izjav smo uslužbenci Slovenske izseljen-ske matice zelo veseli, saj dokazujejo, da nas imajo rojaki radi prav tako, kot mi njih. In da

Stiri »Matičarke«: Marička, Mila, Vera in Ina

bi nas malo spoznali tudi tisti, ki še niso bili pri nas, da bi približno vedeli, kaj delamo, se vam bomo malo predstavili.

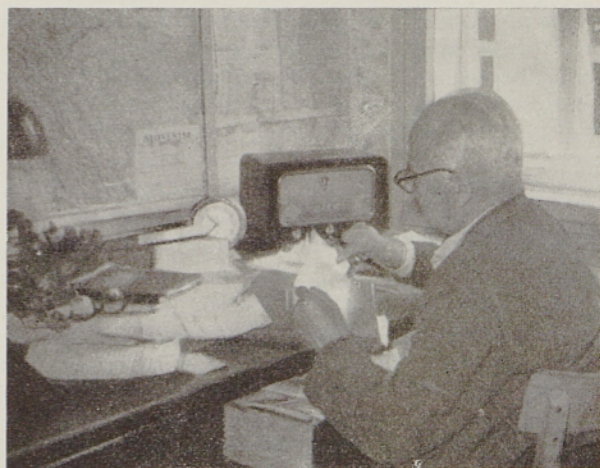
V sobi tajnika Slovenske izseljenske matice, tovariša Alberta Švaglja:

Za okroglo mizo je zbrana družba, ki na prvi pogled ne vzbuja pozornosti, če pa prisluhneš pogovoru, utegne postati zelo zanimivo. Za našo okroglo mizo se sicer ne rešujejo meddržavna

Tajnik Matice Albert Švagelj s predsednikom Ivanom Regentom in rojakom Frankom Česnom

oprašanja, razgovoru pa le prisostvujejo ne samo ljudje iz različnih držav, temveč tudi iz različnih kontinentov naenkrat. To so naši rojaki, ki so iz raznih krajev sveta prišli na obisk v rodno Jugoslavijo in zdaj pripovedujejo, kako jim je na tu-jem, kako delajo in žive, kako je s slovenskimi društvi. Razgovori se posebno radi zasučejo na življenje in velike spremembe pri nas. Rojaki imajo nešteto oprašanj pa tudi številne lastne izjave in pripombe. Vse živahneje postaja in raz-govori trajajo po cele ure. Na koncu so nešteto-krat izrečene besede: »Ponosni smo, da smo sinovi te zemlje!« In neštetokrat rojaki pripomnijo še to: »Matica je tista, ki nas je po dolgih letih

Naš »financ minister« Jože se dostikrat takole zamisli nad računi

Toš. Ernest Petrin, novinar pri Radio televiziji Ljubljana je že od začetka urednik priljubljene oddaje za izseljence. Na sliki toš. Petrin pri pisatelju Finžgarju, ki govori v mikrofona za naše izseljence

navezala na rodni kraj, nas pravilno seznanila z dogajanjem v njem in nam v vseh mogočih primerih stala ob strani.«

S tajnikom urejajo rojaki res zelo raznolika vprašanja vse od turističnih, potovalnih, carinskih in povratniških zadev pa tja do primerov rojstev, posvojitve, porok, ločitev, pokojnin, smrti, pogrebov in zapuščin. Ni je zadeve, ki se je v našem tajništvu ne bi lotili z namenom, da se čimprej in čimbolje uredi. In če kdaj rešitev ni v moči Matice, se bo tajnik z vsakomur vsaj razumeval, joče pogovoril in svetoval. Rjaki odhajajo od njega obogateni z mnogimi novimi spoznanji, on pa je spričo številnih iskrenih razgovorov, ki venomer znova pričajo, kako globoko je v človeku zakoreninjena misel na domovino, srečen.

Novinarki in urednici Ina Slokan ter Mila Šenk delata v krajni sobi, ki je vsa zatrpna s časopisi, knjigami, klišeji, fotografijami in rokopisi. Tu se v glavnem rodi vse tisto, kar tako srčno radi prebirate v naši reviji in v koledarju, kar vas tako tesno povezuje z rojstno domovino pa tudi medsebojno s Slovenci v svetu. V našem uredništvu se sicer ne porajajo senzacionalne vesti, a kar je napisano, prirejeno, urejeno in zbrano za tisk, je storjeno z ljubeznijo in eno samo željo: približati rodni kraj vsem tistim, ki ga ljubijo, takšnega, kakršen je danes. In vsaka nova številka »Rodne grude«, vsak novi koledar je za nas vse novo zadoščenje, saj s to publikacijo spet odhaja med naše ljudi v tujino košček domovine.

Ko pride revija ali koledar iz tiska, ni nikogar na Matici, ki bi se mu mudilo domov. Kar vsi delamo pri ekspeditu, da bi publikacija čimprej prišla v roke naročnikov. Zraven pa smo v mislih in razgovorih pri tistih, ki jih bodo brali. Čestokrat se spomnimo, kar nam je napisal neki naročnik iz Francije: »Kadar pride poštar in vidim pri njem veliko kuverta iz Jugoslavije, takrat je zame praznik.«

Tehnična tajnica Marička Drolc sprejema stranke, rešuje pošto in prijazno daje rojakom nešteta pojasnila. Jože Hercog, po domače povedano naš »financ minister«, ureja knjigovodstvo, računovodstvo in blagajno. Sredi številke pa še vedno najde časa za kratek pogovor z rojakom, ki želi vedeti še to in ono.

Tudi šoferja Janeza Medena boste opazili za skladovnico kuvert, ki jih pripravlja za ekspedit »Rodne grude«. Tudi pri drugih poslih pomaga, ko pa se zima poslovi, je tudi Janeza težko videti. V sezoni je kar naprej na vožnjah po mestu ali po drugih krajih Slovenije in Jugoslavije.

Upravnica matičnih publikacij Vera Valenci, je na Matici od njene ustanovitve. Prav zadovoljna je med svojimi kartotekami in kupi pisem naročnikov. Če le utegne, odgovori na vsa številna pisma. Glasno se veseli, kadar v prejeti pošti zasledi besede: naročam »Rodno grudo«, koledar... Kadar pa v pismu piše: odpovedujem vašo revijo, ker je ne vidim več brati... ker mi je umrl mož... ker imam premajhno pokojnino in podobno, takrat je Vera čisto tiho. V mislih ortu in ortu, kaj bi se dalo ukreniti, da bi se izpolnila naša želja in bi v vsako slovensko hišo na tujem prišel naš tisk.

Tako je pri nas. Majhen kolektiv, sedem ljudi. Le na grobo je nakazano naše delo, le majčkeno nas boste iz tega spisa spoznali. Pridite k nam! Iskreno vam bomo segli v roke za dobrodošlico, pogovorili se bomo. Kot doma boste, saj je naša domovina en sam velik, topel dom za vse tiste, ki je niste pozabili.

V. V.

Šofer Janez s svojo hčerkico Irenco

Deset let Hrvatske izseljenske matice

Kakor Slovenska izseljenska matica praznuje letos tudi Hrvatska izseljenska matica deset let svojega obstoja. Pred 10 leti, 12. febr. 1951, je bil v Zagrebu ustanovni občni zbor te organizacije, ki je v tem razmeroma kratkem obdobju ogromno storila za hrvatske izseljence in s tem potrdila potrebo po svojem obstoju. Danes vedo za Hrvatsko izseljensko matico tako rekoč po vsem svetu, saj se je več kot milijon hrvatskih izseljencev razšlo na vse kontinente. In Hrvatska izseljenska matica je z mnogimi od njih, posebno še v Severni in Južni Ameriki ter Avstraliji, v rednem stiku, bodisi z dopisovanjem bodisi s svojimi publikacijami kot so mesečnik »Matica«, izseljenski koledar ali glasbeni časopis »Kolo«.

In prav na deseto obletnico — 12. februarja 1961 — so se delegati in mnogi gostje zbrali na letni občni zbor, na katerem so pregledali uspehe v preteklosti in si načrtali nove naloge za prihodnost.

Tajnik matice Božo Prpić je v poročilu poudaril, da so uspehi pri razvoju naše domovine in njen ugled v svetu pozitivno vplivali tudi na razmerje naših izseljencev do rodne dežele. Matica je imela že od vsega začetka jasno načrtano pot: navezovati stike in širiti kulturno sodelovanje z našimi izseljenci, obenem pa seznanjati našo javnost z njihovim delom in življenjem ter z njihovo moralno in materialno pomočjo Jugoslaviji. Da bi iztrgali pozabi zgodovinske podatke o izseljevanju naših ljudi, so v Matici ustanovili Zgodovinski oddelek, katerega naloga je zbirati in znanstveno obdelati razne dokumente in življenje izseljencev v deželah, ki so postale njihova nova domovina. Poziv Matice, naj rojaki pomagajo pri zbiranju materiala, je naletel povsod na velik odmev. Da bi bile zveze z izseljenci kar najbolj trdne, so ustanovili na Hrvatskem še posebne okrajne odbore Matice in do sedaj že tudi 65 občinskih odborov Izseljenske matice. Velik uspeh, ki ga je dosegla matica, je tudi, da grade v Zagrebu Dom izseljencev, za izseljence-povratnike pa bodo zgradili posebna domova — hotela še v Dubrovniku in v Zagrebu. V poročilu je tajnik Prpić še posebej omenil tudi obširen program, s katerim se bodo Matica in njeni odbori na terenu pridružili splošni proslavi 20. obletnice vstaje jugoslovanskih narodov.

Jubilejno skupščino Hrvatske izseljenske matice so pozdravili tudi predstavniki Izseljenskih matic Srbije, Slovenije ter Bosne in Hercegovine, medtem ko je Izseljenska matica Makedonije poslala pozdravno brzojavko. V imenu Slovenske izseljenske matice je pozdravila skupščino predsednica tov. Zima Vrščajeva. Med drugim

je poudarila, da se bodo morale matice pri svojem delu še bolj kot do sedaj nasloniti na organizacije Socialistične zveze delovnega ljudstva in na druge organizacije, ki lahko pomagajo pri delu z rojaki.

V razpravi so sodelovali številni delegati in gosti. S skupščine so poslali pozdravne brzojave predsedniku republike Titu, predsedniku Sabora Hrvatske dr. Vladimiru Bakariću, predsedniku Izvršnega sveta Hrvatske Jakovu Blaževiću in največji organizaciji hrvatskih izseljencev v ZDA — Hrvatski bratski zajednici.

Za predsednika so delegati ponovno izvolili tov. Vicka Krstulovića.

E. Petrin

Zagorska dolina žaluje

V premogovniku Zagorje je v noči od 10. na 11. marec ob nepričakovani eksploziji metana izgubilo življenje trinajst rudarjev nočne izmene v obratu Kotredež. To je v zgodovini zagorskega rudnika že v dolgi vrsti let najhujša rudarska nesreča, ki je globoko pretresla vso Jugoslavijo.

Nad sto rudarjev se je v izmenah ves naslednji dan vztrajno borilo v rovu 360 m globoko s plini, da bi čimprej prišli do trupel ponesrečenih rudarjev. Prvi rešenec Rudolf Frim je še živel, toda pozneje je podlegel v trboveljski bolnišnici. Med ponesrečenci so bili: Jože Mlakar iz Zagorja, star 34 let; Karel Novak iz Zagorja, star 42 let; Franc Marn iz Loke pri Zagorju, star 25 let; Rafael Romih iz Loke pri Zagorju, star 24 let; Franc Sladič iz Zagorja, star 31 let; Sulejman Dizdarević iz Bosanske Krupe, star 22 let; Slavko Knežević, star 22 let in njegov brat Mirko, star 20 let, iz Bakovića pri Fojnici; Said Kadić, star 19 let, iz Bosanskog Novog; Albin Bajda iz Zagorja, star 45 let; Franc Zidar iz Zagorja, star 30 let; Alojz Gasior iz Kandrša, star 36 let, in Rudolf Frim iz Zagorja, star 48 let.

Sredi sončnega zgodnje pomladnega dne se je zagorska dolina zavila v žalost. Trinajst rudarskih svetilk je ugasnilo. Trinajst kameradov se je nepričakovano za vselej poslovilo.

V nedeljo popoldne so se k njihovem pogrebu zgrinjale množice z vseh strani. Razen domačinov, so prišle delegacije iz vseh jugoslovanskih rudnikov. Devet krst, obsutih z morjem pomladnega cvetja, je ležalo na mrtvaškem odru v Delavskem domu. Štiri rudarje, ki so bili doma iz drugih republik, so odpeljali v njihove rojstne kraje. Ob mrtvaškem odru v Delavskem domu

so ob krstah stali na častni straži rudarji v uniformah.

Nad dvajset tisoč ljudi se je zvrstilo v žalnem sprevodu. Med njimi je bil tudi predsednik Ljudske skupščine LRS Miha Marinko, zvezna ljudska poslanka za Zasavje Lidija Šentjurčeva, predsednik sindikata rudarjev in delavcev metalurške in kemične stroke Stevo Bevantič in drugi sindikalni funkcionarji in delegacije. Med številnimi sočalnimi brzojavkami iz domovine in tujine je bila tudi brzojavka predsednika maršala Tita.

Nad štiri sto vencev je prekrilo sveže grobove.

V sklad za pomoč družinam ponesrečenih rudarjev se je že v prvih dneh zbralo nad deset milijonov dinarjev. Vsak dan prihajajo še nova denarna nakazila. Velenjski rudarji so sklenili, da bodo družinam ponesrečenih prispevali zaslužek enega dneva. Zbirke prihajajo od vsepovsod, saj vsi globoko sočustvujejo z družinami, ki so tako nepričakovano izgubile svoje drage.

DRAGI BRATJE IN SESTRE!

Iz francoskih časopisov sem zvedel o nesreči v zagorskem rudniku. Kot Zagorjan si štejem v sveto dolžnost, da Vam in vsem težko prizadetim družinam izrečem globoko sožalje.

Pri podobni nesreči leta 1939 je izgubil svoje mlado življenje tudi moj nepozabni brat Žani, kar mi bo ostalo v trajnem bridkem spominu. Zato pa, dragi bratje in sestre, sem z Vami ob vsakem utripu srca, kar naj Vam povedo tudi ti moji preprosti verzi:

Utrip srca vsak mi pove,
da v žilah kri slovenska je;
vzbuja spomine mladih dni,
na steze rodne mi vasi.
Že vrsto let na tujem sem,
Slovenke sin to dobro vem:
če na tujem moja bo gomila,
srca ne bo mi potešila.

Ponovno globoko sožalje moje ter vse moje družine! Sprejmite bratske pozdrave od starega Zagorjana.

Andrej Jere,
Sallaumines, P. d. C., Francija

Spoštovani tovariši!

Iz tukajšnjega tiska in po radiu smo zvedeli o katastrofi — eksploziji plina — v rudniku Zagorje. Katastrofa nas je globoko pretresla. V imenu članov in odbora društva »Edinost« izrekamo družinam ponesrečenih rudarjev in direkciji rudnika naše globoko sožalje.

Jugoslovansko rudarsko društvo »Edinost«
Herlerheide — Holandija

Franc Anderluh
predsednik

Albin Šibert
tajnik

Jugoslovansko rudarsko pevsko in podporno društvo »Slavček« Freyming-Merlebach izreka iskreno sožalje vsem družinam, prizadetim pri težki nesreči v rudniku Zagorje.

Anton Škruba
predsednik

V spomin Francu Glavanu

Dne 21. februarja 1961 je usahnilo življenje rojaka-povratnika, zavednega delavca in rodoljuba ter bivšega španskega borca Franceta Glavana, ki se ga zlasti vsi starejši rojaki v Pas de Calaisu gotovo še dobro spominjajo.

Rojen je bil dne 4. septembra 1902 na Igu pri Ljubljani. Že v zgodnji mladosti je izgubil očeta in nato še mater. Do 15. leta je delal na kmetiji, nato je šel na žago v Ljubljano in takoj pričel aktivno sodelovati v naprednem delavskem gibanju. Udeležil se je cele vrste delavskih stavk in aktivno sodeloval tudi v odporu slovenskih delavcev proti fašistični »Orjuni«.

Leta 1926 je odšel v Francijo, delal nekaj časa v rudniku, pozneje pa se je odločil za šoferski poklic. V rudniku je našel silikozo, ki mu je tudi pretrgala nit življenja.

Leta 1936 je odšel v Španijo, od koder se je vrnil decembra 1938.

Pokojni France je bil v Pas de Calaisu dober in agilen član »Podporne enote«. Dalj časa je bil tudi blagajnik »Ljudske pomoči« na Fosse 8. Zbiral je prispevke v pomoč političnim jetnikom v bivši Jugoslaviji in njihovim družinam in mnogo tudi sam žrtvoval zanje.

Leta 1947 se je vrnil v domovino in bil od ustanovitve podružnice Slovenske izseljenske matice v Trbovljah član njenega odbora.

Zavednemu rojaku in dobremu tovarišu naj bo lahka domača zemlja.

N A Š I O B M E J A H

SLOVENSKA KRI NE ZVODENI

V dnevih od 19. do 26. marca so koroški Slovenci priredili »Kulturni teden« z izredno bogatim programom prireditev. Z njim so naši bratje in sestre na Koroškem ponovno potrdili, kako globoka in živa je rast naših slovenskih korenin na koroški zemlji.

V tem tednu je Slovenska prosvetna zveza v Celovcu z včlanjenimi slovenskimi prosvetnimi društvi priredila po slovenskih krajih od Zahomca do Žvabeka vrsto najrazličnejših kulturnih prireditev, nad petinpetdeset po številu. Razen domačih dramskih, pevskih, godbenih in drugih kulturnih skupin je Slovenska prosvetna zveza povabila tudi goste iz Trsta in Jugoslavije. Povabilu so se odzvali člani društva slovenskih književnikov, plesni orkester RTV Ljubljana pod vodstvom Bojana Adamiča, gledališče »Tone Čufar« z Jesenic, godba železarjev iz Raven in predavatelj, član Slovenske prosvetne zveze iz Trsta.

Res, dnevi od 19. do 26. marca so bili za koroške Slovence prazniki klene slovenske besede in pesmi. Začelo se je v Celovcu s koncertom znanega priljubljenega orkestra RTV Ljubljana pod vodstvom Bojana Adamiča in z umetniško besedo naših pisateljev in pesnikov: Franceta Bevka, Matevža Haceta, Antona Ingoliča, Slavka Kočevarja, Lojzeta Krakarja in Janeza Menarta. ter s predavanjem tržaškega predstavnika »Kako živijo tržaški Slovenci«.

Nato se je razlilo kot pisan slap pomladnega cvetja: prosvetni večeri s petjem domačih pevcev, ljudske igre, med temi Finžgarjeva večno klana »Razvalina življenja«, drama »Globoko so korenine«, ki so jo dali Jeseničani, pa pesmi, recitacije, godbeni večeri, predavanja...

Naša beseda in pesem je razgibala koroške kraje, kjer se že sto in sto let iz roda v rod pretaka slovenska kri: Borovlje, Dobro ves. Zahomec, Pliberk, Železno Kaplo, Št. Jakob v Rožu, Globasnica, Loče ob Baškem jezeru, Hodiše, Št. Janž v Rožu, Sveče in Radiše, Škofiče, Sele, Lepeno, Obirsko itd. itd. in ponovno potrdila, da slovenska kri ne zvodeni.

PROTI SLOVENSKIM SOLAM V BENEŠKI SLOVENIJI

V skupščinski komisiji za javno vzgojo v Rimu je demokristjanski poslanec Franceschini zastopal stališče, da je neumestno razširiti zakon o slovenskem šolstvu tudi na videmsko pokrajino, ker je — po njegovem! — slovenska manjšina tam meznatna. Slovenci živijo le v nekaj na-

seljih v Kanalski in Nadiški dolini, ki pa ne govorijo slovenskega jezika, temveč neko svojevrstno »narečje«. Poslanec ni hotel pojasniti, kateremu jeziku to narečje pripada, da izvira iz slovenščine, ne pa iz italijanščine.

VELICASTNE PROSLAVE PREŠERNOVEGA DNEVA NA TRŽASKEM

Nobeno leto doslej niso bile na Tržaškem Prešernove proslave v februarju tako številne in slovesne kakor letos. Spomin na velikega slovenskega pesnika Prešerna so proslavili po šolah in po vaseh. Najbolj veličastna pa je bila zaključna proslava, ki jo je organizirala Slovenska prosvetna zveza v Trstu v dvorani stadiona Prvi maj. Nastopili so zbori Glasbene matice, mladinski zbori z Nabrežine, dijaškega doma, prosvetnega društva »Ivan Cankar« iz Lonjer-Katinara, združenja pevska zbora iz Križa in Doberdoba, pevska zbora iz Padrič in Boršta, iz Bazovice in Lonjer-Katinara, pevski zbor Prosek-Kontovel, tamburaški zbor »Plavi Jadran« in folklorna skupina z Opčin.

GONJA PROTI SLOVENCEM V TRSTU SE NADALJUJE

Fašistični razgrajalci so v začetku marca spet začeli s svojimi izzivanji proti Slovincem. Prepleskali so številne zidove s fašističnimi gesli. Neki pobalin se je celo vtihotapil v slovensko šolo pri Sv. Jakobu in na stopnišču po zidovih načečkal gesla: »Italia — Duce«, kar je plod gonje, ki jo v zadnjem času vodijo proti Slovincem fašistični časopisi.

STAVKA SLOVENSKIH SREDNJEŠOLCEV

Iz protesta, ker je komisija italijanskega parlamenta znova preložila proučevanje zakonskega načrta, ki naj bi rešil pravni položaj slovenskih šol, so 13. marca v Trstu stavkali dijaki višjih razredov srednjih šol. Iz istega razloga so protestirali tudi občinski svetniki občinskega odbora v Repentabru.

ODPRTI NOVI BLOKI

Po sporazumu med jugoslovanskimi in italijanskimi obmejnimi organi je bilo marca odprtih sedem novih obmejnih blokov na področju Praprotnega v Slovenski Benečiji z namenom, da se dvolastnikom olajša obdelava njihovih zemljišč. Odprli so prehode čez Idrijo, in sicer Malino, Salamant, Čjubic, »Stari mlin« in druge. Na teh prehodih bodo dvolastniki lahko prevažali tudi kmetijske pridelke.

France Onič:

Domači kraj

Tam za goro izviri so, ki so se skrili
med temno jelševje na kraj vasi.
Hite vetrovi, ki so v polju bili,
čez vas kot nekdaš še na vse strani.

In ure drobne tam so in počasne,
tako težko se dviga dim znad hiš.
živino čuješ tam, vozove glasne
in za vasjo ob poti škriplje križ.

Še tam zelenje, popje, listje, cvetje
ti splete sonce v blaženi smehljaj,
ko bliža se z vročinami poletje
in polje roma z njim na zlat tečaj.

O vroča slast, ti dnevi svetli, srečni.
ki neprenehoma v somrak teko.
da spet potonejo žalobno resni,
ko žar poletja ugasne nad zemljo!

A še po letih, ki so se zgubila
mi zdavnaj že med čisto drugi svet.
z bridkostjo skrito me spominov sila
poljno popelje tja k izvirom spet.

Pa deklica pri jelšah bode prala
in kot nekomu, ki ga ne pozna.
nekoč se bo mogoče nasmejala
iz jasnih cvetov svojega srca.

Vem, da to res ne bo, da so le sanje.
ki komaj jih spomin mi še spozna.
Le skozi vrtove šlo bo trepetanje
človeka, ki je tukaj bil doma.

Naš naročnik Zvonko Groznik iz Port Kembla v Avstralije piše: Najbolj sem vesel, ko prejmem vašo prelepo »Rodno grudo«, saj so same prekrasne slike in članki v njej. Čestitam k lepemu urejevanju »Rodne grude« in koledarja!

Dr. P. ANGELIK TOMINEC – UMRIL

V nedeljo, 2. marca, je po deveti uri zvečer naznanil veliki zvon frančiškanske cerkve v Ljubljani, da je umrl njen dolgoletni župnik dr. p. Angelik Tominec.

Že njegova pojava je izražala osebnost; bil je mož poštenjak, zaveden Slovenec in Jugoslovčan. Rodil se je v Ljubljani kot prvi sedmerih bratov. Študiral je doma, v Italiji in Švici, kjer je promoviral za doktorja teologije. Med okupacijo je mnogo storil za osvoboditev svoje zemlje; zato je bil dvakrat zaprt in pozneje konfiniran na Krasu. Po osvoboditvi se je vrnil v Ljubljano, prevzel ponovno župnijske posle in jih vodil do svoje smrti. Bil je znan in priljubljen po vsej Sloveniji. Ljudska oblast mu je lani izrekla svoje priznanje in ga odlikovala z »Redom zasluge za narod II. stopnje«.

*Pevski zbor društva »Slavček«
Freyming-Merlebach*

Udeleženci banketa, ki ga je priredilo društvo »Slavček« najstarejšim članom na rudarski praznik sv. Barbare lani 4. decembra

Občni zbor društva »SLAVČEK« v Freyming-Merlebachu

Dne 29. januarja je bil letni občni zbor društva »Slavček« v društvenem lokalu Bach v Freymingu ob lepi udeležbi članov. Žal smo med njimi pogrešali dosedanjega predsednika Jožeta Čadeja, ki se je ponesrečil in je v bolniški oskrbi. Na občnem zboru ga je zastopal drugi predsednik Franc Zagode.

V uvodu smo počastili spomin štirih lani umrlih članov. V enominutnem molku so se naše misli pomudile pri teh tovariših, ki so bili še lani med nami, a zdaj jih ni več.

Društvo je v preteklem letu sprejelo enajst novih članov, dva pa sta se odselila, tako da smo imeli ob koncu lanskega leta skupaj 359 članov. V preteklem letu smo imeli več prireditev: dne 17. aprila zabavni večer v društvenem lokalu v Freymingu, dne 12. novembra skupno zabavo v gostilni Kostelac v Freymingu, kjer ni manjkalo prašička na ražnju. Na rudarski praznik sv. Barbare 4. decembra je bil prirejen banket za naše najstarejše člane-rudarje ob lepi udeležbi. Na družinskem večeru 25. decembra, ki je bil v dvorani Kremer-Witkovski v Freymingu, je uspešno nastopil naš pevski zbor. Ob tej priložnosti je bilo obdarovanih 84 članov — vdov in upokojencev. Večera sta se kot gosta udeležila

predstavnik našega poslanstva iz Strasbourga generalni konzul Franc Zugel in konzul Brković. V preteklem letu je društvo izplačalo v obliki podpor svojim članom ob raznih priložnostih skupno 300.000 frankov.

Lani poleti je društvo organiziralo za člane lep izlet po Sloveniji in letovanje ob morju v Rovinju, pri čemer je pomagala in posredovala Slovenska izseljenska matica. Zelo smo ji hvaležni, da nam je pomagala uresničiti te naše želje. Na izletu smo poleg prelepih krajev videli tudi lepe industrijske centre današnje Slovenije, kar nas je najbolj zanimalo, počitnice ob morju, ki so bile za nas rudarje res oddih, pa nam bodo ostale vedno v spominu.

Po razrešnici staremu odboru so člani izvolili novi odbor, ki ga sestavljajo: častni predsednik Ilija Kostelac, prvi predsednik Anton Škruba, drugi predsednik Franc Zajc, prvi tajnik Mirko Višnikar, drugi tajnik Vinko Ropas, prvi blagajnik Nikola Stanič, drugi blagajnik Karol Černec; revizorji: Franc Jakič, Joško Knavs (mlajši), Marcel Wunderlich, Vili Bizjak. Za društveni material odgovarja Vid Čadej, zastavonoši sta Jakob Bregar in Vinko Arh, dirigent pevskega zbora Avgust Rohr.

Mirko Višnikar, tajnik

Najstarejše društvo v okolici Moselle

Naše društvo sv. Barbare v Cite Jeanne d'Arc je najstarejše v okolici Moselle. Ustanovljeno je bilo maja 1926 in lomo letos praznovali 35-letnico. Še danes živita in delujeta v društvenem odboru dva ustanovna člana, ki sta bila navzoča pri razvitju naše lepe društvene zastave. To sta drugi predsednik Matija Vipotnik in drugi blagajnik Hajnrih Kranjec. Oba skupaj imata zdaj na plečih 147 let. Lepa starost za rudarja, kajne? Vipotnik je še zastavonoša. Pravi, da zastave ne da iz rok, dokler je še pri moči, čeprav jo včasih malo veter suče, ker je zastavonoša bolj majhne postave.

Naše društvo ima zdaj 143 članov in članic, med temi je 29 upokojencev in vdov, ki jih društvo po svoji finančni zmogljivosti podpira. Blagajna še kar dobro stoji, napolnijo nam jo največ veselice, ki jih priredimo večkrat v letu. S samo članarino ne bi mogli izhajati in še bolne podpirati. Članarina je mesečno 100 fr (en NF). Član, ki boleha tri tedne, je upravičen do društvene podpore. Če je v bolniškem stanju nad mesec dni, je oproščen članarine, po daljši dobi pa na vsaka dva meseca dobi nekaj podpore.

V preteklem letu smo priredili štiri veselice. Prvi dve sta bili v pustnem času, na eni smo nagradili najlepše maske. Tretjo veselico smo imeli 2. julija na prostem pri znanem hrastu (Hexen Eich). Obisk pa je bil slab zaradi deževnega vremena. Zadnjo veselico lani smo imeli na dan sv. Barbare — 4. decembra. Julija smo šli tudi na prijeten izlet v vinske kraje lepe Alzacije. Kar dva avtobusa nas je bilo.

Na proslavi našega državnega praznika dne 29. novembra, ki so jo v Freymingu skupno priredila naša društva, je nastopil tudi naš pevski zbor in zapel tri pesmi. Ploskanje je dokazalo, da so bili poslušalci zadovoljni, mi smo bili pa veseli, saj nas je le osem pevcev. Na tej proslavi smo s posebnim veseljem v svoji sredi pozdravili prijaznega generalnega konzula Žugla, ki je spet prišel med nas. Za Miklavža smo razveselili 79 otrok članov z darili. Dne 18. decembra pa smo se polnoštevilno zbrali na našem družinskem večeru, ki je za nas Slovence najbolj zaželena vsakoletna prireditev. Bilo je res prijetno domače. Naš godec Budna (oče) je zaigral dve poskočni domači pesmi, za njim pa je nastopil pevski zbor. Za večerjo so bili člani in članice postreženi z okusnim domačim golažem, vsak je dobil zraven še pol litra vina — to je bilo darilo društva svojim članom. Še posebej je bilo ta večer obdarovanih 29 upokojencev in vdov. Vsak je dobil ovitek s 1000 fr (10 NF). Mnoge so tudi razveselili dobitki bogatega srečolova. Tako smo veselo in uspešno zaključili preteklo leto.

Dne 8. januarja smo na občnem zboru izvolili novi odbor, da si stari nekoliko odpočije. Glavni predsednik, ki je vodil društvo sedem let, je prosil, da se ga zaradi bolezni razreši te dolžnosti. Z veseljem smo ugotovili, da v preteklem letu ni umrl nobeden naših članov. V novi odbor smo izbrali: za predsednika Ludvika Budno ml., za drugega predsednika Matijo Vipotnika, tajnika Jaka Štrikerja, drugega tajnika Vilija Krevla, blagajnika Danila Dusaarja, drugega blagajnika Hajnriha Kranjca, častnega predsednika Johana Priboška itd.

Novi odbor je sestavil okvirni program letošnjih društvenih prireditev. Najvažnejša od teh bo proslava 35-letnice društva, ki bo 30. julija. Na to proslavo že zdaj vabi društvo sv. Barbare vsa prijateljska društva kakor tudi vse druge Slovence, ki miso vključeni v društva.

Johann Pribošek, Jeanne d'Arc, Francija

PISMO IZ AVSTRALIJE

Tu v Avstraliji je sama ravnina, le tu pa tam štrli iz nje kamnit hrib, da je videti, kakor da je nekdo natrosil kamenje. Pozimi je tukaj še nekam prijazno, ker je vse zeleno. To zelenje pa že spomladi porumeni in na poletje je videti, kakor da bi bilo vse požgano. Zelena so le še neka drevesa iz vrst gumijevcev, ki rastejo samo v Avstraliji. Domačini rabijo ta drevesa v glavnem za kurivo, za drugo uporabo pa Avstralci les v glavnem uvažajo. Izmed naših domačih dreves uspeva tu le borovina, pa še ta bolj slabo.

Avstralija je bogata predvsem na pšenici in ječmenu, vse drugo je treba uvoziti. Živinoreja je zelo razvita. Vsepovsod vidiš črede ovac in goveda, ki se pasejo po velikanskih pašnikih. Živinoreja, pšenica in ječmen so glavni viri dohodkov tukajšnjih prebivalcev.

Največje težave so z vodo, ki je vedno primanjkuje. Posebno poleti v neznosni vročini s hrepenenjem mislimo na dom in na domači hladni studenček.

Če imaš dobre oči, boš morda opazil na tej neizmerni ravnini kakšno leseno hišico, skrito med drevesi. To so farmarski domovi, ki so zelo oddaljeni drug od drugega. Pri mnogih od teh lahko naletiš na rojaka, ki je pri njem zaposlen. Kakšno je njegovo življenje, si vsak lahko predstavlja. Edino razvedrilo zamje v teh samotah je pismo od doma, ki ga za kratke ure ali ves dan iztrga iz vsakdanjosti ter preseli njegove misli v dragi daljni dom med domače.

Drago Novak, Pyramid Hill, Vic., Avstralija

Jugoslovan ŠLIBAR svetovni rekorder

Bilo je v petek, 24. februarja 1961 nekaj po poldrugi uri popoldne. Okrog največje smučarske skakalnice sveta v Oberstdorfu (Zahodna Nemčija) je 15.000-glava množica gledalcev najprej onemela in nato navdušeno zaploskala. Sredi tega trušča pa je stal droben fant v modrem puloverju in se v zadregi nasmihal, ko so ga novinarji obsuli s klasičnimi vprašanji: »Kako, kdaj, zakaj?«

Jugoslovan Jože Šlibar si pač še nekaj trenutkov prej ni mogel misliti, da bo njegovo ime našlo mesto v svetovni smučarski zgodovini. Res je, da je že prvi dan letošnjih smučarskih poletov popravil jugoslovanski rekord za celih 14 m (od Finžgarjevih 117 m — na znamko 131 m), vendar pa je s takim presenečenjem računal le malokdo. Ko so sodniki z vso natančnostjo izmerili Šlibarjev skok, se je na elegantnem stolpu pojavila številka 141. To je bil novi svetovni rekord, za dva metra izboljšana znamka Finca Tauna Luira iz leta 1951.

Z Jožetom Šlibarjem je jugoslovanski šport, ki je bistveno prispeval k razmahu smučarskih poletov (Planica, inž. Stanko Bloudek), dosegel izjemen uspeh. Veselje in zadovoljstvo ob njem pa je toliko večje, ker je prišel pravzaprav povsem »iz vedrega«.

27-letni ljubljanski študent gozdarstva namreč doslej ni dosegal rezultatov, ki bi ga uvrščali v svetovno elito. Znan je bil sicer kot »lovec na daljave«, vendar pa je bila njegova forma vse premalo stalna, da bi se lahko prebil tudi v mednarodni areni. Prvič je opozoril nase med poleti na Kulmu v Avstriji leta 1959, kjer pa je za najboljšim Avstrijcem Leodolterjem vendar zaostal za 15 metrov. Povsem iz forme je bil lani v Planici, kjer je kar naprej padal in ga je olimpijski (in planiški) zmagovalec Vzhodni Nemec Recknagel v štirih skokih za konkurenco »pre-skočil« kar za 150,5 m (povprečno 37,6 m na skok!). Letos v Oberstdorfu pa si je isti Recknagel — in z njim vred še cela vrsta najboljših skakalcev sveta — zaman prizadeval, da bi presegel ali vsaj dosegel novi Šlibarjev svetovni rekord.

Zanimivo je še, da Šlibar še nikdar ni bil jugoslovanski prvak in se je smučanju zapisal

Mladi Jože Šlibar, ki je na največji smučarski skakalnici na svetu v Oberstdorfu (Nemčija) letos 24. februarja s skokom 141 metrov postavil nov svetovni rekord

Jože Šlibar, set a new world record Febr. 24, 1961, jumping 141 m on the biggest ski-jump of the world at Oberstdorf, Germany

Jože Šlibar, a établi un nouveau record mondial par son saut de ski de 141 m, exécuté, le 24 février 1961, sur le majeur tremplin de ski du monde, à Oberstdorf, Allemagne

Der junge Jože Šlibar hat auf der größten Skisprungschanze der Welt in Oberstdorf, Deutschland, am 24. Februar 1961, durch seinen Sprung von 141 m einen neuen Weltrekord aufgestellt

tudi dokaj pozno — z dvajsetim letom. Zato tudi ni tako neumestna trditev, da novi svetovni rekord na smučeh niti ni tako »doma«, kar pa seveda samo še podčrta njegovo drznost.

V Oberstdorfu, v Jugoslaviji in pravzaprav po vsem svetu je Šlibarjev dosežek prav zato pomenil prvorazredno športno senzacijo. Že v Oberstdorfu so srečnega Jugoslavana zasuli s čestitkami, v Ljubljani pa so njemu in tovarišem po vrnitvi s turneje, ki jih je po Oberstdorfu popeljala še na Finsko in Norveško, priredili veličasten sprejem. Jugoslovan — svetovni rekord, to je nedvomno dogodek, vreden takšne pozornosti!

Po Šlibarjevem rekordu se je v svetovnem tisku seveda takoj začela razprava o tem, kje so pravzaprav skrajne meje človeške zmogljivosti tudi na tem področju. Novopečeni rekorder sam je dejal, da je po njegovem mnenju še tudi na tej skakalnici v Oberstdorfu mogoče skočiti meter ali dva več, nadaljnji dosežki pa so seveda odvisni od ustreznih povečevanj največjih skakalnic. Pri tem je omembe vredna zamisel pokojnega inž. Stanka Bloudka, ki se je navduševal za gradnjo pravih smučarskih letalnic in je v Planici tudi že uspešno opravil prve tovrstne poskuse. Te naprave naj bi ob velikih začetni hitrosti skakalcem namreč omogočile takšno krivuljo leta, ki bi bila kar bolj prilagojena strmini doskočišča...

Eugen Bergant

Kaj delajo naši na tujem

Iz Belgije

NOV ODBOR DRUŠTVA
»SLAVČEK«

Konec januarja so se v Liege-Limburg zbrali člani kulturnega društva »Slavček« na rednem občnem zboru in za letošnje leto izvolili nov odbor. Ta odbor sestavljajo: predsednik Vinko Jakoš, podpredsednik Jože Cotar, tajnik Pankrac Špital, podtajnik Alojz Janežič, Anton Mrgole drugi tajnik, Ferdinand Korošec tretji tajnik, Vinko Pušnik blagajnik; zastavonoši: Stanko Novak in Alojz Janežič. Stanko Novak in njegova žena Alojzija bosta nadaljevala s svojim poštvalnim delom kot pevovodji društvenih pevskih zborov, Aleksander Ackovič bo vodil režijo dramskih prireditev, Anton Kovše in Berličeva pa sta bila izbrana za preglednika računov.

OBCNI ZBOR DRUŠTVA
SV. BARBARE V EISDENU

Dne 15. januarja je bil v Eisdenu občni zbor društva sv. Barbare, na katerem je bil izvoljen naslednji novi odbor: predsednik Franc Gostišar, podpredsednik in prosvetar Alojz Rak ml., tajnik Ivan Smrke, namestnik Ivan Snurer, blagajnik Franc Trkaj, namestnik Franc Volk, preglednika računov Alojz Rak st. in Franc Mastnak. Društvo ima tudi knjižnico, ki jo vodi knjižničar Alojz Rak st. V letošnjem letu bo društvo pripravilo več prireditev, med drugim tudi komično igro.

Iz Nizozemske

NOVI DRUŠTVENI ODBORI

V Herlerheide so člani društva sv. Barbare izbrali naslednji novi odbor: predsednik G. Gril, podpredsednik Joško Robek, tajnik J. Golob, blagajnik Povh, njegov namestnik Januš, preglednika računov Strman in Handler.

Odbor društva sv. Barbare v Luterede sestavljajo: predsednik J. Kropivšek, podpredsednik A. Kropivšek, tajnik Stanko Reberšek, namestnik S. Hansen, blagajnik Th. Lamers, preglednika računov F. Novak in L. Schreurs, zastavonoši A. Muha in St. Kropivšek.

V Hoensbroeku so ostali v odboru društva sv. Barbare lanski odborniki: predsednik Janez Klander, podpredsednik Jože Resnik, tajnik Jože Živec, blagajnik Rudi Sinkovič, podblagajnik Artur Ulaga, preglednika računov Franc Železnik in F. Vodeb, zastavonoša F. Železnik.

Iz ZDA

KRANJSKA POTICA NA MIZI
AMERISKEGA PREDSEDNIKA

Rojakinja Uršula Ambrožičeva iz Eveleth, Minn. je dobra kuharica kakor je večina naših slovenskih žena. Njena specialiteta so potice. Oba Ambrožičeva sta dolgoletna aktivna člana SNPJ. V pretekli kampanji Jednote je prišla v Eveleth sestra sedanjega predsednika Kennedyja Eunice Sriver iz Chicaga in je ob tej priložnosti poskusila potico Ambrožičeve, ki ji je zelo ugajala. Takrat sta Ambrožičeva obljubila potico za Belo hišo. Obljuba je zdaj izpolnjena. Ob slavlju ustoličenja novega ameriškega predsednika Kennedyja je bila na slavnostni mizi tudi naša kranjska potica — mojstrski izdelek rojakinje Uršule Ambrožičeve iz Eveleth, Minn. Ambrožičeva je za to priložnost zamesila kar 12 potic, ki jih je pripravljala in pekla osem ur in so skupaj tehtale 50 funtov (okrog 25 kg!).

BAZAR V FONTANI V KORIST
ZAVETIŠČA ZA OSTARELE

Zavetišče za ostarele v Fontani, ki je bilo pred kratkim ustanovljeno, je že postalo premajhno. To je zasluga dobre oskrbe in pozorne skrbi obeh upraviteljev Ludvika Sannabora in Elizabeth Roshier. Zdaj nameravajo dograditi prostore za nove stanovalce. Vse to je pa zvezano s stroški. Da bi zbrali potrebna sredstva, so naše pridne žene organizirale bazar v Fontani, ki je bil zelo uspešen. Za bazar so žene pripravile vrsto daril: ročna dela, predpasnike, razno odlično domače pecivo, rezance itd. Vse to je šlo dobro v denar. Obiskovalci, ki jih je bilo veliko, so bili zelo zadovoljni tudi z okusnim kosilom. Najbolj prizadevne organizatorice bazarja so bile Minka Alesh, Elizabeth Fortuna in Mary Ercek.

USPEL KONCERT
JUGOSLOVANSKIH PESMI

V nedeljo, 5. marca je priredila Glasbena matica v Clevelandu skupno s srbskim pevskim zborom »Njogoš«, ki je bil v zadnjem času prav tako pod pevskim vodstvom pevovodje Toneta Šublja, koncert pod naslovom: »Glasbeni izlet po Jugoslaviji«. Koncert je bil v Slovenskem narodnem domu na St. Clair Ave, udeležba je bila lepa.

Skrbno sestavljeni program je obsegal slovenske, hrvatske in srbske pesmi. Matični zbor je pel slovenske in hrvatske pesmi, pevski zbor

»Njogoš« pa je odlično izvedel srbski del programa. Dvorana je bila za to priložnost lepo okrašena. Na desni strani odra je bila velika slovenska zastava. Pevec Glasbene matice so pri izvedbi slovenskega programa nastopili v slovenskih narodnih nošah. To je prireditev še povzdignilo. Oba zbora sta navdušila poslušalce.

Iz Argentine

OBCNI ZBOR »ZARJE«

Lani 18. decembra je bil redni občni zbor »Zarje«, ki je pokazal bogato dejavnost tega slovenskega društva. Izmed društvenih prireditev v preteklem letu je bila zlasti pomembna svečanost na »Dan za stave«, ki je vsako leto združena s kulturnim festivalom, posvečenim temu argentinskemu državnemu prazniku. »Zarja« je dalje sodelovala pri proslavah 150-letnice Majske revolucije argentinskega naroda. Ob tej priložnosti je mladinski odsek uprizoril zgodovinsko igro »Honra de un pasado«. Mladinski igralski odsek je bil v preteklem letu zelo aktiven. Pod vodstvom mladega spretnega režiserja Juana Carlosa Del Río je pripravil več iger, ki so dosegle lep uspeh. Prav tako je lepe uspehe dosegel tudi moški in mešani pevski zbor pod umetniškim vodstvom Cirila Krena.

V novih prostorih so si člani uredili tudi kegljske, s tem je dana možnost, da se bodo lahko udeleževali tudi v športu. Lani je bila že prirejena ena prijateljska tekma. Seveda so bile na občnem zboru zasluženo pohvaljene prizadevne članice, dekleta in žene, ki so poštvalno sodelovale pri prireditvah: pri pripravah okusnih kosil in večerij ter s tem ponovno potrdile, kako dobre kuharice so Slovenke. Zlasti uspešna je bila »Lovska večerja«, ki je vrgla društvu lep dobicek. Blagajniško poročilo je pokazalo, da se je društvo s pametnim gospodarjenjem postavilo na lastne noge. Za nove društvene prostore je doslej odplačalo že 200.000 dol.

V novi odbor so bili izvoljeni: predsednik Angel Hrovatin, podpredsednik Stanislav Baretto, tajnik Boris Košuta, podtajnik Carlos A. Pernarčič, blagajnik Franc Kralj, drugi blagajnik Ruben Kerševan; zapisnikarji: Elda Lidia Hlača in Guillermo Tavčar; dopisniki: Ricardo Mrmolja in Ivan A. Škrbec; gospodar Emil Semolič; odborniki: Vida Kjuder, de Bottini, Lidia Gruden, Juan Carlos Camba, Rodolfo Strehar, Slavko Turk, Francisco Mohorčič, Carlos Mrmolja in Vera Strehar. Pregledovalci računov: Stanislav Maurič, Franc Rijavec in Franc Hlača.

O ŽUŽEMBERKU

kjer bomo 22. julija odkrili spomenik 1200 padlim borcem in žrtvam fašizma

O Žužemberku, dolini zgornje Krke in o nekoč zapostavljenem slovenskem predelu, o Suhi krajini, bomo letos mnogo slišali in brali. Dne 22. julija bo v Žužemberku, središču Suhe krajine, naša največja proslava 20-letnice osvoboditve. Ob tej priložnosti bomo slovesno odkrili veliko grobnico 1200 padlim borcem in žrtvam fašizma iz Žužemberka in okolice, ki so dali svoja življenja za našo svobodo. Računajo, da bo prišlo v Žužemberk na republiško proslavo 20-letnice osvoboditve 22. julija letos okrog sto tisoč ljudi: iz vseh krajev Slovenije, pa tudi mnogo gostov iz drugih republik FLRJ in seveda tudi rojakov iz raznih evropskih držav in Amerike, ki se bodo tiste dneve zadrževali pri nas na obiskih.

Suha krajina ima mnogo izseljencev po najrazličnejših krajih sveta. Že beseda Suha krajina nam nudi prizvok, da je ta predel siromašen z vodo in tudi drugimi dobrinami, ki jih zahteva današnji človek.

Po osvoboditvi skušamo nuditi prebivalstvu teh odročnih krajev ugodnejše pogoje za zaslužek in boljše življenje, saj so ustanovili že nekaj gospodarskih obratov. Prav letošnja proslava naj opozori mnoge obiskovalce na lepote te doline, ki so nam jo prikazali nekateri književniki, tako Josip Jurčič, pesnik Severin Šali in drugi, in o njih pišejo tudi turistični vodniki, ki so izšli v zadnjih letih. Cestna uprava LRS je prav te dni začela z izboljšanjem ceste v Suho krajino, saj je dobra prometna žila predpogoj za porast turizma.

Zavod za spomeniško varstvo že nekaj let obnavlja znameniti žužemberški grad, ki je bil svoj čas eden najlepših in najbolj utrjenih gradov na Kranjskem. Utrdili so ga v času turških napadov in je res, da so ga Osmani večkrat naskočili, zlasti v letih 1473, 1491 in 1528, a ga niso nikoli zavzeli. Vse do konca prejšnjega stoletja je bila v znamenitem žužemberškem gradu sodnija in drugi uradi. Potem so grad opustili in je začel razpadati. Največ poškodb je utrpel žužemberški grad, ki stoji na naravni, 60 metrov visoki skali, v času osvobodilne vojne. V njem so se utrdili Italijani, ki so ga spremenili v pravcato trdnjavo. Ob kapitulaciji Italije 8. septembra 1943 so ga porušili partizani zato, da so preprečili vselitev in utrditev Nemcem, ki so zavzeli Žužemberk in vso dotedanjo Ljubljansko pokrajino, ki jo je imel do kapitulacije v svojih rokah njihov italijanski zaveznik.

Kljub temu, da so imeli v Žužemberku močno zavarovano posadko Italijani in pozneje Nemci, pa tudi belogardisti, so partizani ta kraj stalno napadali. Žužemberk je doživel 26 zračnih napa-

dov in je v letih 1941—1945 nad stokrat menjal gospodarje.

Vse te in še druge pomembnosti bomo zvedeli ob letošnjih proslavah dvajsetletnice osvoboditve. Prav je, da bo proslava prav v tem kraju, ki je dal ogromno žrtev za svobodo in je bil ob osvoboditvi, v maju leta 1945 ves v ruševinah. Razbitih je bilo štiri petine hiš in v maju 1945 nisi mogel z vozom po cesti, ki je bila vsa nastlana s podrtinami porušenih hiš.

Suha krajina z Žužemberkom je igrala nekoč važno gospodarsko vlogo. Skozi dolino ob reki Krki je vodila že rimska cesta in v mnogih krajih, največ v Šmihelu, Valični vasi, na Korinju in drugod so našli dragocene ostanke iz dobe, ko so tu živeli rimski naselniki. V preteklih stoletjih so imeli stanovalci Žužemberka zaslužek kot strojarji, krznarji in usnjarji. Imeli so svoj lasten ceh in obrtne pravice jim je potrdila z lastno-ročnim pisanjem in pečatom avstrijska cesarica Marija Terezija (1717—1780). Žužemberški strojarji so izdelovali usnje iz kož drobnic, tako imenovano irhovino za lažjo obutev in mehove; v nje so spravljali žito in vino, ki so ga tovorili iz hrvaških krajev v Ljubljano in do Trsta. V Žužemberku je delovala nekaj časa tudi papirnica, ki jo je ustanovil celovski knjigar in papirničar Kleinmayer. To njegovo podjetje je delovalo v stavbi pod gradom ob reki Krki.

Največ zaslužka pa je dajalo prebivalcem zgornje Krške doline železarstvo. Železno rudo so kopali v teh krajih že najstarejši prebivalci Iliri in Kelti. Rudo so kopali kar na dnevnem kopu in so jo topili v preprostih topilnicah. Največ železne rude so našli naši predniki v davnih časih na hribu nad Krko, v današnji Zafari nad Žužemberkom. Tu je bilo središče starega železarstva. Zato je dobil ta kraj tudi svoje ime »Festung zu Eisenberg« — Trdnjava ob Železnem griču, kar se je pozneje prevrglo v nemško ime Seisenberg in v slovenski Žužemberk. Železno rudo so predelovali na Fužini ob Krki, v današnjem Zagradcu. Zagraška železarna je delovala, kakor to navaja stara listina, že leta 1256. Na začetku tega stoletja pa so tu zgradili prvo elektrarno v Krški dolini.

Še pomembnejše je bilo železarstvo v Dvoru pod Žužemberkom. Ob času najbolj razgibane dejavnosti, ko so potrebovali mnogo železnih izdelkov za Južno železnico, okrog leta 1850, je železarna na Dvoru zaposlovala okrog tri sto fužinarjev in drugih delavcev, pa precej oglarjev in voznikov, ki so prevažali železne izdelke na vse strani. Dvorski železarji so izdelovali železne svinjske kotle, mostove za Ljubljano, Du-

naj in celo za Olomuc v ČSSR in Francijo. Na vseh okoliških pokopališčih vidiš še danes značilne železne nagrobnike, ki so jih vlili v stari železarni v Dvoru.

Če obiščeš Dvor, boš zvedel še mnogo zanimivosti iz tistih časov, ko so topili tod rudo in so udarjala kovaška kladiva od jutra do noči. Delavci so bili s plačo zadovoljni in v nekdanji Klinčevi gostilni so vsak dan zaklali svinjo in teleta, kruh pa so pekli kar po trikrat na dan. Največ prometa je bilo ob obračunskih dnevih, ko so prihajali k blagajni po zaslužek.

Izdelki železarne na Dvoru pri Žužemberku so tako sloveli, da je tu naročil topove, možnarske puške in topovske krogle sam srbski Karadjordje, ko se je leta 1806 spuntal proti Turkom in je dvignil upor za osvoboditev Srbije. Takratna avstrijska vlada, ki je bila s Turki v prijateljskih zvezah, je preprečila Karadjordjevo naročilo. Vendar so zviti dvorski železarji izdelali naročilo srbskih puntarjev in so jim poslali orožje in municijo na skrivaj na vozovih med slamo do Sušaka in Reke, od tod pa po morju na Balkan.

V sredini preteklega stoletja je 17. septembra 1849 zažvižgal prvi hlaçon skozi zasavsko dolino in je pripeljal iz Celja do Ljubljane. Nekaj let kasneje pa je vlak potegnil svoje vagone še do Trsta (28. septembra 1857). »Lukamatija« je prinesel nekaterim krajem ob progi vir dohodkov. Medtem ko so začeli prebivalci ob progi služiti

denar v novih tovarnah in rudnikih, pa je začela Suha krajina z Žužemberkom in Dvorom propagati. Vlak je dovažal železarske in druge izdelke iz raznih krajev ob progi ceneje, kakor pa so jih pritovorili vozniki iz Suhe krajine. Zato je začelo železarstvo na Dvoru in v Suhi krajini pešati. Usodni udarec je zadel dolino zgornje Krke tudi leta 1894, ko je lokomotiva povezala Ljubljano z dolensko progo mimo Ivančne gorice in Trebnjega, Suha krajina z Žužemberkom in Dvorom pa je ostala ob strani... Železarna in druge dejavnosti Suhe krajine niso mogle več konkurirati krajem ob progi. Zato so tu pogasili ognje in domačini so ostali brez dela...

Mnogi so poprijeli za popotno palico in so si vrgli prek ramen popotno culo in so odšli z doma: s trebuhom za kruhom, za zaslužkom. Tako je novodobna prometna pridobitev — hlaçon — zadrnila vrv okrog vratu Suhokrajinčanov in jih pognala z rodne grude v svet — med izseljence.

Statistiki so preračunali, da se je izselilo iz Žužemberka in ostale Suhe krajine v razdobju od leta 1880 do leta 1931 kar dvajset odstotkov prebivalcev, v poznejših letih, do začetka druge svetovne vojne, pa skoraj štirideset odstotkov rojakov. To je visok krvni davek, ki ga je plačala dolina zaradi oddaljenosti in brez gospodarske dejavnosti. Naša družba pa ustanavlja zdaj tu nova podjetja in Krajinčanom ni več treba za delom na tuje.

Jože Župančič

Franc Sikošek, Gladbeck, Westfalija:

VESELA RUDARSKA

MIHA SE JE OPEKEL

To zgodbo mi je povedal rojak Anton Kostanjevec, ki je bil v času stare Avstrije rudar v Trbovljah. V tistem času so zaslužili kopači po 5 do 7 kron na šiht. Živila, obleko, orodje in sploh vse, kar so potrebovali, so »fasali« v rudniškem magazinu, ki jim je nato dolžni znesek odtegnil od zaslužka.

Stara rudarska navada je, da se rudarji radi pošalijo z novinci. Tudi Tone je bil novinec. Komaj pol šihta je imel za seboj, ko ga je poslal »star rudarski maček« Miha Jakš v magazin z naročilom, da naj mu prinese »kolofonžago«. Ta naziv se je Tonetu zdel nekam čuden, toda ker so se vsi tako resno držali, je ubogal Miho in odšel z naročilom v magazin. Prodajalka je najprej malo debelo pogledala, potem pa, ko je zvedela, kdo Toneta pošilja, se je namuznila in rekla Tonetu, naj počaka. Čakal je polne četrte ure, da mu je prodajalka pripravila poln cekar. Med potjo proti rudniku je Tone pogledal v ce-

kar, kakšna je ta »kolofonžaga«, da je tako težak. Ko je videl, kaj je v njem, se mu je posvetilo in zasmel se je, da je bil od smeha kar solzen.

Miha Jakš ga je že čakal. Že od daleč se mu je široko režal. Ko pa je zagledal poln cekar, mu je smeh kar zledenel na obrazu. Tone pa je nedolžno povedal: »No, zdaj sem pa prinesel »kolofonžago«, in začel iz cekarja jemati: 3 steklenice najboljšega vina, 3 salame, pol kile sira, veliko štruco kruha in tri zavojčke cigaret, zraven pa seveda račun na Mihovo ime — 9.70 kron.

Miha je kislega obraza razdelil to čudno »kolofonžago« med kamerade, samemu se pa ni ljubilo ne jesti niti piti. Po »kolofonžago« pa ni nikogar več poslal.

Popravljam: V prejšnji št. na str. 58 smo pod sliko pomotoma navedli Zagorje, namesto Hraštnik 1960.

Tisk tiskarne »Toneta Tomšiča« v Ljubljani

Obiščite hotel
BELLEVUE

Ljubljana
Pod gozdom 12

Restavracija,
terasa, dancing,
mednarodna kuhinja

Lep razgled na mesto

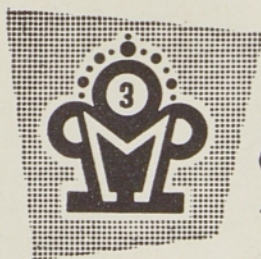

*Svoje
renomirane izdelke
vse vrste svetlega
in temnega piva
ter prvovrsten kvas
priporoča*

Pivovarna Union

Ljubljana

Gelée royale³M
matični mleček

GELÉE ROYALE - čebelji mleček
odlično vpliva na človeški organizem, pri slabosti, slabokrvnosti,
prebavnih motnjah, pri živčni izčrpanosti, klimakteričnih težavah itd.

POB 13
Telefon 31-545, 30-509

TRGOVSKO PODJETJE
M E D E X

Import - eksport

LJUBLJANA

Miklošičeva 13/IV

MLADI ROD

PRILOGA »RODNE GRUDE«

APRIL 1961

UGANKA

RASTE

, NA

DVANAJST

VSAKA

ŠTIRI

, V VSAKEM

SEDEM

, VSAK

ZNA 24 LEPIH

DREVO

VEJA

GNEZDO

PTIČEK

PESMICA

Pomlad

Oj, to bo pri nas **lepo**,
ko pride **pomlad**, **pomlad**!
Ves **klanček** bo od **trobentic** **zlat**
in **kos** bo zažvižgal **prvikrat**:
»Kako je danes **toplo**!«

A meni bo le **hudo**,
ko pride **pomlad**, **pomlad**.
Nad **klančkom** **padel** je **ljubi** **brat**,
se v **sonce** zagledal **zadnjikrat**:
in v našo **zemljico** **to**.

Naredil bom pač **tako**,
ko pride **pomlad**, **pomlad**:
Trobentic **mladih** bom šel **iskat**,
zasadil jih, **kjer** je **padel** **brat**,
pa nanj se **pomnil** **zvesto**.

Oj, vendar mi bo **lepo**,
ko pride **pomlad**, **pomlad**!
Nad **klančkom** **ozcvetel** bo **venček** **zlat**
in **kos** bo zažvižgal **prvikrat**:
Kako je danes **toplo**!

B E S E D N J A K

lepo	beautiful	beau	schön
pomlad	spring	le printemps	der Frühling
klanček	the rising ground	la colline	die Anhöhe
trobentic	cowslips	des primevères	die Schlüsselblumen
toplo	warm	chaud	warm
hudo	painful	douloureux	schmerzlich
brat	the brother	le frère	der Bruder
zadnjikrat	for the last time	la dernière fois	zum letzten Mal
je padel	has fallen	est tombé	ist gefallen
venček zlat	a golden little wreath	une petite couronne dorée	ein goldenes Kränzlein
kos	the blackbird	le merle	die Amsel

Lipa je ozelenela

Preden jih je odpeljal ropotajoči voz, si je vsak vzel za spomin vejico

Stara lipa sredi naše vasi je spet ozelenela. Če bi znala govoriti, bi lahko veliko povedala. Pod njo je nekoč občinski birič izkliceval odločbe gosposke: tlaiko, nove davščine, rubežni. Videla je krvoločne Turke, ki so pridrveli v vas, jo izropali, zažgali, vaščane pa pomorili ali jih odpeljali v sužnost. Videla je potoke krvi in solza ter se od bridkosti skoraj posušila. Toda na ruševinah so zrastle novi domovi in na spomlad so polja spet ozelenela in ozelenela je tudi ona. Minila so leta in na kamniti klopi pod staro lipo so spet kot nekoč ob večerih možje moževali in fantje prepevali. In spet je prišla bridkost.

Pod lipo, ki je bila polna svetja, po katerem so se pasle čebele, vse omamljene od medenega vonja, so se zbrali fantje in možje, cvet vasi. Niso vriskali in peli in nageljni v gumbnicah so jim kar vidno veneli. Kovčke so imeli in odhajali so daleč na tuje — v Ameriko po delo in kruh. Ko so se izvili iz objemov svojih

dragih, preden jih je odpeljal ropotajoči voz, si je vsak vzel za spomin njeno vejico in si jo zataknil za klobuk. Vonj njene ga medenega cvetja jih je spremljal daleč v neznane dežele. Nato je leto za letom bohotno ozelenela in cvetela, da bi bila v tolažbo očetom in materam, ženam in dekletom, ki so se od jutra do noči trudili na njivah, njihove misli pa so bile pri dragih tam v daljni neznani Ameriki.

Sok v vejah, kjer so viseli mrtvi, je usahnil...

Doživela je dve vojni. Videla je potoke solz. Toliko gorja. Poslušala navček, ki je klenkal mrtvim. V zadnji vojni je doživela največjo strahoto. Deset mladih fantov, ponos mater, so obesili na njene veje. Dva dni so viseli tam — deset mrtvih pokosenih cvetov. Sok v vejah, kjer so viseli mrtvi, je usahnil. Kako bi mogle še živeti, po tolikšni strahoti? Kot obtožujoče roke so ji štrlele v nebo. Lipa pa je še živela, kljub vsem strahotam je bil njen vrh ves zelen. Okupator jo je hotel podreti. Žaga se je

globoko zagrizla v njeno deblo in se — zlomila. Prinesli so drugo in zgodilo se je isto. V tretje niso poskušali več. In tako je stara lipa dočakala svobodo in z njo novo življenje, ki je zaplalo v vasi. Odžagali so ji suhe veje in spet je bila vsa zelena, vsa mlada.

Potem pa je doživela največjo radost: vrnili so se tisti, ki so pred desetletji odšli na tuje z njenim cvetjem za klobuki. Žal, ne vsi. Nekateri so za vselej ostali tam daleč, kjer so si služili kruh. Veliko pa se jih je vrnilo, čeprav večina med njimi le na obisk. Videla je radostne objeme in solze veselja v očeh. Vnučki, rojeni daleč v tujih deželah, so kot mačice plezali po njenem debelu, se skrivali v košatem zelenju njenih vej in stara lipa je kot dobra, srečna mati radostno drhtela in v njenem vrhu so veselo brenčale čebele, ki so se pasle po njenem cvetju.

Ina Slogar

Vnučki, rojeni daleč v tujih deželah, so kot mačice plezali po njenem debelu

Vražarica

ZIVELA JE STARKA, KI SE JE HVALILA, DA ZNA PREROKOVATI. PA SO JO POVABILI V SOSEDNO VAS, DA BI TAM POVEDALA LJUDEM, KAJ JIH SE ČAKA V ŽIVLJENJU. STARKA JE ŠLA IN ZAČELA PREROKOVATI. PA PRIDE OD NEKOD MLAD FANT IN VZKLIKNE:

»JOJ, STARKA! DRUGIM UGANES, SEBI PA NIČ! KAJTI SICER BI MORALA VEDETI, DA TI HIŠA GORI!«

VRAŽARICA POBLEDI OD STRAHU IN STEČE PROTI SVOJEMU DOMU. HIŠA NI GORELA.

VAŠČANI SO SE SMEJALI:

»NITI TEGA NISI UGANILA, DA SO TE PREVARILI!«

IN NIHČE JI VEČ NI VERJEL.

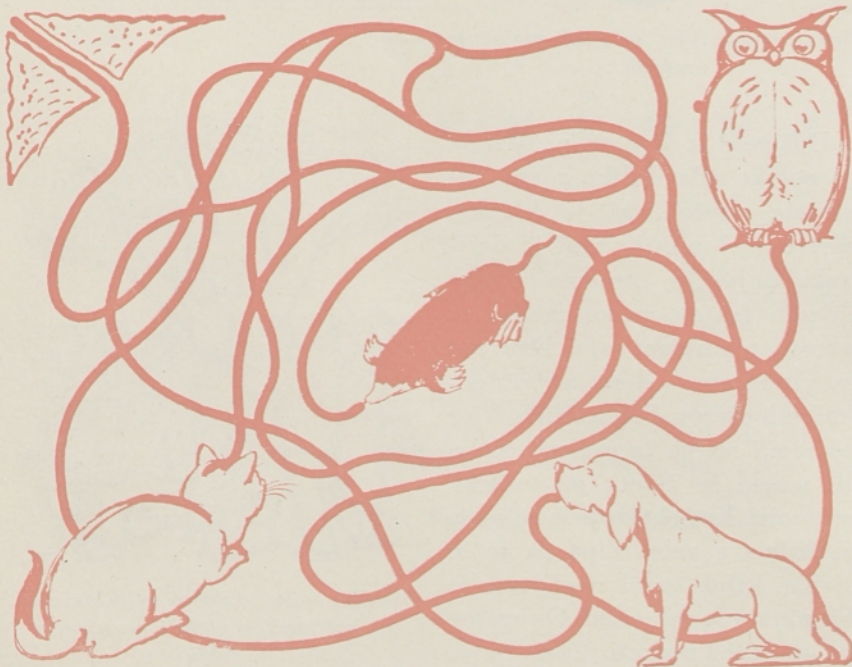
(Narodna)

Vražarica
prerokovati
prevariti

The soothsaying woman
to foretell
to delude

La devineresse
prédire
tromper

Die Wahrsagerin
voraussagen
täuschen

Zavozlanka

Krt je pod zemljo izkopal številne rove. Vanje vodijo štirje vhodi. Pri treh ga čakajo njegovi sovražniki in po njem bo, če jim pade v roke. Po katerih rovih naj gre, da bo srečno prišel do prostega izhoda in ušel mački, psu in sovi, ki čakajo nanj? Narišite nam smer, skozi katere rove bi krt ušel svojim sovražnikom. Deset pravih rešitev bomo nagradili z lepo slovensko knjigo.